

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Kuluttaminen lastenkirjoissa ilmastonmuutoksen aikakaudella

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteiden maisteriohjelma
Opintosuunta: Varhaiskasvatus
Maisterintutkielma 30 op
Tieteenala: Kasvatustiede
Huhtikuu 2025
Anna Särkisilta

Ohjaaja: Lasse Lipponen

Tiivistelmä

Tiedekunta: Kasvatustieteellinen

Koulutusohjelma: Kasvatustieteen maisteri

Opintosuunta: Varhaiskasvatus

Tekijä: Anna Särkisilta

Työn nimi: Kuluttaminen lastenkirjoissa ilmastonmuutoksen aikakaudella

Työn laji: Maisterintutkielma

Kuukausi ja vuosi: Maaliskuu 2025

Sivumäärä: 68 + 3 liitettä

Avainsanat: lastenkirjallisuus, kulutus, kestävä kehitys

Ohjaaja tai ohjaajat: Lasse Lipponen

Säilytyspaikka: Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet)

Muita tietoja:

Tiivistelmä:

Tavoite: Lapsille kirjoitetun ympäristökirjallisuuden ekokriittinen tutkimus on lisääntynyt viime vuosina. Muita lastenkirjoja ja kuluttamisen esiintymistä niissä ei kuitenkaan ole tutkittu ekokriittisesti. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaista kuluttamista myydyimmissä lastenkirjoissa esiintyy ja miten ne tukevat kestäviä elämäntapoja. Tutkimuksen aineisto koostuu kymmenestä myydyimmistä lasten- ja nuortenkirjasta vuodelta 2023. Tutkimus on kasvatustieteellinen ja teoria osuus rakentuu lapsista kuluttajina sekä siitä, miten kasvatuksen ja kirjallisuuden avulla voidaan vaikuttaa ihmisten käyttäytymisen muuttumiseen kestävämmäksi.

Menetelmät: Tutkimuksessa käytän sekä laadulliseen tutkimusperinteeseen kuuluvaa teorialähtöstä temaattista analyysia että kirjallisuustutkimuksessa käytettävää ekokriittistä analyysia. Temaattisen analyysin teemoittelu perustuu Suomen ilmastopaneelin raportin 5/2022 määrittelyyn siitä, millaista on kestävä kuluttaminen ilmastonmuutoksen hidastamiseksi. Teemoittelen ensin kirjoissa esiintyvät kohdat, joissa esiintyy kuluttamista. Sen jälkeen ekokriittisen analyysin avulla selvitan tukevatko kirjat kestävää kuluttamista ja kestävä elämän taitoja.

Tutkimustulokset: Aineiston kirjoista kaikissa, yhtä lukuunottamatta, esiintyi kuluttamiseen liittyvää sisältöä. Kuluttamiseen liittyvät sisällöt lisääntyivät, mitä isommille lukijoille kirjat ovat suunnattu. Kuvakirjoissa korostuivat liikkumiseen liittyvä kuluttaminen ja kuvaromaaneissa on eniten ruokaan sekä muuhun kuluttamiseen liittyvää kuluttamista. Kuluttaminen on aineiston kirjoissa pääasiassa kestäväällä tasolla. Kuvakirjoista kahdessa ajettiin kestävämmän paljon polttomoottoreilla toimivilla kulkuvälineillä. Kaikissa aineiston kirjoissa esiintyi sisältöjä, joiden avulla kestävä elämäntaidot voivat vahvistua.

Faculty: Educational Sciences

Degree programme: Master's Programme in Educational Sciences

Study track: Early childhood education

Author: Anna Särkisilta

Title: Consumption in Children's Books in the Era of Climate Change

Level: Master's Thesis

Month and year: March 2025

Number of pages: 68+ 3 appendices

Keywords: consumerism, children's books, sustainable development

Supervisor or supervisors: Lasse Lipponen

Where deposited: Helsinki University Library – Helda / E-thesis (theses)

Additional information:

Abstract:

Aim: Ecocritical research on environmental children's literature has increased in recent years. However, other children's books and the presence of consumerism in them, has not been a subject to ecocritical research. The aim of this study is to research how consumerism is present in best-selling children's books and how they support sustainable lifestyles. The data consists of ten best-selling children's books from 2023. The study is educational and the theoretical part is built around children as consumers and how education and literature can influence people's behaviour to become more sustainable.

Methods: In this study I use both theory oriented thematic analysis and ecocritical analysis. The thematic analysis is based on the definition of sustainable consumption in the Finnish Climate Change Panel's report 5/2022 on how sustainable consumption can mitigate climate change. I first thematise where in the text of the books consumption occurs. Then, through an ecocritical analysis, I analyze whether the books support sustainable consumption and sustainable living.

Findings: All, but one of the books, contained content related to consumption. Consumption related content increased as the books were aimed to older readers. The picture books have more content related to mobility and the picture novels had more content that is related to food and other forms of consumption. Consumption in the books is mainly at a sustainable level. In two of the picture books, unsustainable levels of driving were found. All the books have content that could be used to reinforce sustainable living skills.

Sisällys

1	JOHDANTO.....	1
2	KULUTTAMINEN JA ILMASTONMUUTOKSEN HIDASTAMINEN	4
3	LAPSET KULUTTAJINA.....	8
4	KASVATUS MUUTOKSEN EDISTÄJÄNÄ.....	12
5	LASTENKIRJAT OSANA KESTÄVÄN ELÄMÄN KASVATUSTA	16
	5.1 Lastenkirjallisuus	16
	5.2 Lastenkirjat muokkaavat käsitystä maailmasta.....	17
	5.3 Aiempi tutkimus	20
6	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	23
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	24
	7.1 Aineisto ja sen hankinta	24
	7.2 Aineiston analyysi	29
	7.3. Temaattinen analyysi.....	33
	7.4 Ekokriittinen tutkimus.....	36
8	TUTKIMUSTULOKSET	38
	8.1 Millaista kuluttamista lastenkirjoissa esiintyi?.....	38
	8.1.1 Ruokaan liittyvä kuluttaminen	39
	8.1.2 Asumiseen liittyvä sisältö.....	41
	8.1.3 Liikkumiseen liittyvä sisältö.....	42
	8.1.4 Muuhun kuluttamiseen liittyvä sisältö.....	43
	8.2 Miten lastenkirjat tukevat kestäviä elämäntapoja?	44
	8.2.1 Ruokaan liittyvien sisältöjen kestävyys.....	44
	8.2.2 Asumiseen liittyvien sisältöjen kestävyys	45
	8.2.3. Liikkumiseen liittyvien sisältöjen kestävyys	46
	8.2.4. Muuhun kuluttamiseen liittyvien sisältöjen kestävyys	48
	8.2.5. Kestävä kuluttaminen kirjoissa	49
	8.2.6 Kestävien elämäntaitojen vahvistuminen	50
	8.3 Yhteenveto	54
9	LUOTETTAVUUS.....	56

10 POHDINTAA	59
LÄHTEET.....	63
LIITTEET.....	69

TAULUKOT

Taulukko 1 Kuluttamiseen liittyvät kohdat kirjoissa	38
---	----

1 Johdanto

Viime vuosi oli maapallon mittaushistorian lämpimin jo toisen kerran peräkkäin (Copernicus 2024). On kiistaton tosiasia, että elämme keskellä ilmastonmuutosta. Ilmastonmuutos ei ole ainoa kriisi, joka tällä hetkellä vaikuttaa elämään maapallolla. Elämme keskellä monikriisin aikakautta. Monikriisillä tarkoitetaan tilannetta, jossa useat erilaiset kriisit osuvat samaan aikaan ja vahvistavat toisiaan (Lähde 2023). Syynä ilmastonmuutokseen on fossiilisten polttoaineiden käyttämiseen perustuva maailmantalous, jossa tavoitellaan jatkuvaa kasvua. Fossiilisten polttoaineiden käyttämisestä syntyy hiilidioksidia, mikä lämmittää ilmakehää. Elämä maapallolla ei pysty sopeutumaan riittävän nopeasti ilmaston lämpenemiseen ja maapallon elämää ylläpitävät prosessit ovat vaarantuneet. Fossiilisten polttoaineiden käyttöä on vähennettävä radikaalisti, jotta ilmaston lämpenemistä saadaan hidastettua. On siis tehtävä kestävyysmurros. Kestävyysmurroksella tarkoitetaan suurta, kaikkeen vaikuttavaa yhteiskunnallista muutosta, jonka avulla ympäristön kantakykyä voidaan ylläpitää ja korjata (Hukkinen 2022). Yksi osa kestävyysmurrosta on, että kuluttamista täytyy vähentää huomattavasti ja muuttaa vähähiilisempään suuntaan (Seppälä & muut 2022; Pecoraro & muut 2023). Se vaatii isoja muutoksia yhteiskunnallisella tasolla, mutta on myös välttämätöntä, että yksilöt muuttavat toimintatapojaan kestävämmiksi.

Suomen ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi kotitalouksien kulutuksen tulisi pienentyä noin puoleen nykytilanteesta vuoteen 2030 mennessä. Se vaatii isoja muutoksia jokaisen suomalaisen kuluttamiseen. Tutkittua tietoa ilmastonmuutoksesta ja muista kriiseistä on ollut saatavilla jo pitkään, mutta silti maailman tilanne on muuttunut yhä vaikeammaksi. Tieteellinen tieto ei ole riittänyt muuttamaan ihmisten toimintaa. Muutos vaatii kokonaisvaltaisesti arvojemme ja maailmankuvamme uudistamista (Sitra 2012; Värri 2018).

Yksilöiden käyttäytyminen muuttuu vasta, kun heidän asenteensa luontoa, elämää ja kuluttamista kohtaan muuttuu. Asenteiden onkin muututtava radikaalisti, jotta ilmastonmuutos ja muut kriisit saadaan ratkaistua. Kasvatus on

siinä merkittävässä roolissa (Värri 2018). Kirjallisuus on osa kasvatusta ja tärkeä pedagoginen työväline. Lastenkirjailijatkin ovat havahtuneet kirjojensa sisältöjen merkittävyyteen ilmastonmuutoksen aikakaudella. Aino Havukainen ja Sami Toivonen, jotka kirjoittavat esimerkiksi suosittuja Tatu ja Patu kirjoja, ilmoittivat sosiaalisen median sivustollaan marraskuussa 2024 alkavansa muuttamaan uudelleen julkaistavien kirjojensa sisältöjä siten, että viittaukset eläinperäiseen ruokaan poistetaan kirjoista (Helsingin sanomat 3.12.2024).

Tässä tutkimuksessa halusin tutkia, millaista kuluttamista esiintyy myydyimmissä lastenkirjoissa ja tukevatko kirjat kestäviä elämäntapoja. Tutkimukseni on kasvatustieteellinen ja liittyy siten kasvatustieteelliseen viitekehykseen. Teoriaosuudessa käsittelen ilmastonmuutoksen ja kuluttamisen suhdetta, lapsia kuluttajina, kasvatuksen mahdollisuuksiin vaikuttaa yksilöiden asenteisiin sekä sitä, miten lastenkirjat voivat tukea kasvatusta kohti kestävämpiä arvoja.

Tämän tutkimuksen kasvatustieteellinen viitekehys perustuu ekososiaaliseen sivistykseen ja siitä johdettuun ekososiaaliseen kasvatukseen. Se on syntynyt vastavoimaksi dualistiselle ajattelulle, jossa ihminen nähdään luonnosta erillisenä ja arvokkaampana. Ekososiaalisessa sivistyksessä ihmisen ja luonnon suhde nähdään toisiinsa kietoutuneena tai verkostomaisena (Foster & muut 2023). Ekososiaalinen sivistys on osa varhaiskasvatussuunnitelman ja perusopetuksen arvopohjaa.

Kestävyysmurroksella on jo kiire (Pecoraro & muut 2023). Ja sen takia jokaisen kasvattajan tulisi olla ympäristökasvattaja (Cantell & muut 2022). Varhaiskasvatuksen opettajana ja äitinä, olen huolestunut siitä, millainen maailma on lasten kasvettua aikuisiksi. Kestävyyskasvatus on tärkeä osa työtäni. Ilmastonmuutoksen ja monikriisin aikakaudella, se tulee minusta huomioida kaikessa toiminnassa varhaiskasvatuksessa. Myös varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään, että kestävyyskasvatus tulee huomioida kaikessa toiminnassa (OPH 2022). Esimerkiksi valitessani laaja-alaisiin oppimiskokonaisuuksiin oppimateriaaleja, kuten kirjoja, haluan niiden tukevat kasvatuksen ekososiaalista arvopohjaa.

Tarkastelen tässä tutkimuksessa aineistoni lastenkirjoja ekokriittisestä näkökulmasta. Temaattisen analyysin ja ekokriittisen tarkastelun avulla pyrin selvittämään, millaisia arvoja ja toimintamalleja aineiston kirjoista löytyy suhteessa kestäväan kuluttamiseen. Analyysissä tarkastelen myös, millä muilla tavoilla aineiston kirjat vahvistavat kestäväa elämää tukevia taitoja.

2 Kuluttaminen ja ilmastonmuutoksen hidastaminen

Nykyisessä uusliberalistisessa yhteiskunnassa ihminen on kuluttaja, joka toteuttaa vapauttaan ja itseänsä kuluttamalla (Värri 2018). Kuluttaminen ja kuluttajuus eivät ole vain tuotteiden ostamista kaupasta vaan osa kansalaisuutta, identiteetin muodostamista, kulttuurista kanssakäymistä ja poliittista toimintaa (Löfström & muut 2017). Aikuisten lisäksi myös nuoret ja lapset ovat kuluttajia. Tarkastelen lasten kuluttajuutta tarkemmin seuraavassa luvussa.

Liiallisen kuluttamisen vaikutukset näkyvät kaikkialla maapallolla ja vaikuttaa suuresti maapallon tulevaisuuteen. Ilmastonmuutos on yksi ihmisen toiminnan ikävistä seurauksista. Se johtuu hiilidioksidin ja muiden kasvihuonekaasujen määrän lisääntymisestä ilmakehässä. kasvihuonekaasuista pääosa syntyy fossiilisten polttoaineiden käytöstä, mutta myös metsien hakkuilla ja laajamittaisella kotieläintuotannolla on vaikutusta (IPCC 2023).

Euroopan Unionin tavoite on puolittaa hiilidioksidi päästöt vuoteen 2030 mennessä ja olla ilmastoneutraali vuoteen 2050 mennessä (Seppälä & muut 2022). Suomen kansalliset tavoitteet päästöleikkauksista ovat vielä hieman tiukemmat. Siten saataisiin ilmaston lämpeneminen pysäytettyä 1,5 asteeseen, mikä on asetettu tavoitteeksi Pariisin ilmastopimuksessa. Tavoitteen saavuttaminen vaatii yhteiskunnallisten muutosten lisäksi yksittäisiltä ihmisiltä isoja muutoksia käyttäytymiseen ja kuluttamiseen. Tällä hetkellä yksittäisen ihmisen päästöt suomessa ovat vajaa 10 000 hiilidioksidiekvivalenttitonni vuodessa (Sitra 2023). Ne pitäisi saada laskettua 2500 hiilidioksidiekvivalenttitonniin vuoteen 2030 mennessä, jotta Pariisin ilmastopimuksen tavoite saavutettaisiin (Lettenmeier & muut, 2019).

Ei voida ajatella, että jatkamme kuluttamista samalla tavalla, mutta ympäristöystävällisemmin. Kaikkea kulutusta on vähennettävä radikaalisti, jotta siitä tulee kestävä (Ratinen 2022). Se voidaan tehdä kolmella tavalla: jättämällä hankkimatta suuri päästöisiä tuotteita, valitsemalla vähäpäästöisempiä tuotteita

ja parantamalla valintojen päästövaikutuksia (Seppälä & muut 2022). Valinnat voivat perustua yksilön omaan haluun tai niitä voidaan ohjata kustannuksilla sekä lainsäädännöllä. Sosiokulttuurisella ilmapiirillä paljon on vaikutusta siihen, millaista kuluttamista pidetään hyväksyttävänä ja tavoiteltavana.

Suomen ilmastopaneelin on julkaissut raportin ”Kuluttajien mahdollisuudet Suomen päästövähennysten vauhdittamiseksi” (Seppälä & muut 2022). Se on perusteellinen esitys siitä, miten jokaisen suomalaisen tulisi muuttaa kulutustaan ilmastonmuutoksen hidastamiseksi. Vaikka raportissa keskitytään lähinnä ilmastonlämpenemisen hidastamiseen, niin siinä esitellyt tavat muuttaa ja vähentää kuluttamista vaikuttavat myös muihin ekokriiseihin. Esimerkiksi kulutuksen ja etenkin eläinperäistuntuotteiden syönnin vähentämisellä voidaan vaikuttaa myös luonnonmonimuotoisuuden vähenemiseen (Pecoraro & muut 2023).

Suomen ilmastopaneeli on raportissaan määritellyt neljä kuluttamisen osa-alueita, joilla yksittäinen kuluttaja voi eniten vaikuttaa merkittävästi oman kulutuksensa hiilidioksidi päästöihin. Ne ovat ruoka, liikkuminen, asuminen ja muu kulutus (Seppälä & muut 2022). Sitran selvityksessä vuodelta 2023 yksilön päästöistä noin 23 % aiheutui ruuasta, 18 % asumisesta, 37 % liikkumisesta ja 22 % muusta kuluttamisesta.

Ruokavalinnoissa on tärkeää siirtyä paljon eläinperäistä ravintoa sisältävästä ruokavaliosta syömään kasvispainotteisesti (Seppälä & muut 2022). Ruoan ilmastovaikutuksia voi vähentää myös valitsemalla lähellä tuotettua ja muita vähähiilisiä tuotteita sekä vähentämällä ruokahävikkiä.

Asumisen päästöihin merkitystä on asuinpaikan valinnalla, asumisväljyydellä, lämmitysmuodolla, asuinrakennuksen energiatehokkuudella ja käyttäytymistottumuksilla sekä rakentamiseen tai korjaamiseen käytetyillä materiaalivalinnoilla (Seppälä & muut 2022). Asumisen päästöistä eniten on vaikutusta sähkönkulutuksella, asuintilojen ja veden lämmittämiseen käytetyn energian määrällä ja tuotantotavalla (Sitra 2023).

Liikkumisessa etenkin yksityisautoilu perinteisillä polttomoottoriautoilla aiheuttaa suurimmat hiilidioksidipäästöt. Autoilua itsessään pitää vähentää ja päästöjä kuljettua kilometriä kohden tulee pienentää (Seppälä & muut 2022). Valitsemalla pienempi päästöisiä autoja, käyttämällä julkista liikennettä, kävelemällä, pyöräilemällä ja valitsemalla muita vähäpäästöisiä kulkumuotoja sekä tekemällä etätöitä ja käyttämällä lähipalveluita voi vähentää liikkumisen päästöjään. Ulkomaanmatkailu lentämällä tai laivoilla aiheuttaa myös merkittäviä päästöjä.

Ilmastopaneelin raportissa muu kulutus koostuu kaikesta muusta tavaroiden ja palveluiden kuluttamisesta (Seppälä & muut 2022). Sitran (2023) raportissa muuta kulutusta on eritelty tarkemmin ja se pitää sisällään kodin tavarat ja palvelut, vaatteet ja jalkineet, elektroniikan, vapaa-ajan palvelut, lemmikit sekä mökit ja vapaa-ajan asunnot.

Ilmastopaneelin raportissa on kuvattu myös tapoja, jotka vaikuttavat kuluttamisen kestävyYTEEN. Kestävä kuluttaminen perustuu kestävämmien ratkaisujen, jätteiden ja ylijäämän vähentämiseen, kiertotalouteen ja uudenlaisten kuluttamisen mallien omaksumiseen (Do & muut 2024). Olennaista on ostaa vain tarpeeseen ja pidentää olemassa olevien tavaroiden käyttöikä huoltamalla ja korjaamalla, kierrättämällä sekä lainaamalla ja vuokraamalla tarvitsemiaan tavaroita (Seppälä & muut 2022). Käytän tässä tutkimuksessa termiä kestävä kuluttaminen kuvaamaan edellä kuvattua kuluttamista, joka on kohtuullista ja huomioi maapallon kantokyvyn sekä resurssien riittämisen kaikelle elämälle.

Tutkittua tietoa ilmastonmuutoksesta sekä sen hidastamisesta on ollut saatavilla jo vuosikymmeniä ja silti hiilidioksidipäästöt ovat kasvaneet. Tutkimusten mukaan ihmiset eivät ole valmiita muuttamaan suuresti käyttäytymistään ja kulutustottumuksiaan, vaikka haluavatkin hyvinvoivan ympäristön (esimerkiksi Värri 2018; Cantell & muut 2022; Foster & muut 2023). Esimerkiksi eläinperäisten ruoka-aineiden kulutus ei ole vähentynyt, vaikka tiedetään, että se olisi sekä ympäristön että terveyden kannalta tärkeää. Ruoka- ja muiden kulutusvalintojen muuttuminen koko yhteiskunnassa vaatii sosiokulttuurista muutosta (Seppälä & muut 2022). Tarvitaankin perustavanlaatuisia arvojen ja normien muutoksia

(Pecoraro & muut 2023). Kasvatus on keskeisessä asemassa kulutuskäyttäytymisen muuttumisessa (Do & muut 2024).

3 Lapset kuluttajina

Länsimaisissa yhteiskunnissa lapset ovat kuluttajia aikuisten tavoin. Lasten suhdetta kulutuskulttuuriin on kuitenkin tutkittu vain vähän (Ruckenstein 2013), vaikka kuluttamisesta on tullut kiinteä osa lapsuutta. Jo ennen lapsen syntymää vanhemmat toteuttavat vanhemmuuttaan hankkimalla tulevalle vauvalle tavaroita. Länsimaisessa kulutusyhteiskunnassa lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyy kuluttaminen, uusi kehitysvaihe vaatii uusia tavaroita (Ruckenstein 2013). Lapset ovat kuluttajia, vaikka heillä itsellään on vain vähän rahaa käytettäväksi kulutukseen. He kuluttavat välillisesti vanhempiensa kautta. Lapset kuluttavat paitsi ostamalla tavaroita, niin myös harrastamalla, kuluttamalla viihdettä, palveluita ja elämyksiä (Salo & Sallamaa 2020). Digitaalinen media on lisännyt lasten vaikutusta muidenkin ihmisten kuin omien vanhempien kuluttamiseen. Tuottamalla sisältöjä digitaalisessa mediassa lapset vaikuttavat vertaismarkkinoinnilla muiden lasten ja aikuisten kuluttamiseen (Tuorila 2020).

Yhteiskuntien välillä on eroa sillä, millaista kulutusta pidetään tavoiteltavana. Yhdysvalloissa kuluttaminen on keskiluokalle tapa toteuttaa kansalaisuutta ja kuluttamattomuus tiputtaa yksilön normien ulkopuolelle (Ruckenstein 2013). Suomessa elintaso lähti kohoamaan myöhemmin, kuin Yhdysvalloissa, mikä on vaikuttanut siihen, että suhtautuminen kuluttamiseen on ollut hieman kriittisempää. Suomalainen kulutuskulttuuri on nuori ja sen arvot juontavat osittain edelleen juurensa agraarisesta yhteiskunnasta. Suomessa kulumiseen liitetään usein hyveet järkevyyden, hintatietoisuuden ja säästäväisyyden (Ruckenstein 2013).

Lapset haluavat aikuisten tavoin saavuttaa kuluttamisella kullekin kulttuurille tyypillisiä ja haluttavia asioita (Ruckenstein 2013). Kuluttamalla uusinnetaan ja tuetaan asioita, joita elämässä pidetään merkityksellisinä. Sillä osoitetaan sosiaalista luokkaa tai ryhmää, arvoja ja käsityksiä tulevaisuudesta. (Ruckenstein 2013). Kuluttamalla siis rakennetaan omaa identiteettiä ja tehdään se muille näkyväksi. Kuluttaminen liittyy olennaisesti myös sosiaalisiin suhteisiin. Lahjoja

antamalla rakennetaan sosiaalisia suhteita, osoitetaan rakkautta ja suojellaan osattomuudelta (Ruckenstein 2013).

Siihen, millaiseen kuluttamisen malliin lapset sosiaalistuvat, vaikuttavat Suomessa etenkin vanhemmat ja perhe (Wilska 2014). Lapset omaksuvat hyvin perheensä rahankäyttöön ja kuluttamiseen liittämät hyveet (Ruckenstein 2013). Vertaisryhmä, media, kaupat ja tuotemerkit ovat myös merkityksellisiä kuluttamisen kannalta (Wilska 2014).

Lasten vaikutus perheen kulutuspäätöksiin on kasvanut Suomessakin 2000-luvulla (Wilska 2014). Vanhemmat haluavat taata lapsilleen hyvän lapsuuden, johon nykyään kuuluu tiettyjen asioiden omistaminen. He ostavat tavaroita lapsilleen, jotta nämä eivät jäisi ulkopuolisiksi kulutusyhteiskunnassa (Ruckenstein 2013). Tiettyjen asioiden, kuten tietynlaisen puhelimen, puute voi sulkea lapsen ulos sosiaalisesta ryhmästä. Vanhemmat käyvätkin lastensa kanssa jatkuvaa neuvottelua siitä, mitkä ovat olennaisia asioita sosiaaliseen ryhmään kuulumisessa (Ruckenstein 2013). Lapset haluavat omistaa sosiaaliselle ryhmälleen normaalit tavarat (Salo & Sallamaa 2020). He eivät halua erottua liian hienoilla tai liian huonoilla tavaroilla. Lapset, joilla ei ole mahdollisuutta saada sosiaalisessa ryhmässä normaaleina pidettyjä asioita, kokevat ulkopuolisuutta, osattomuutta ja huonommuutta (Ruckenstein 2013).

Sosiaalinen luokka vaikuttaa suomessakin siihen, miten perheet kuluttavat lapsiinsa liittyen. Etenkin vähävaraisille perheille lelut voivat merkitä vaurautta (Ruckenstein 2013). Köyhät perheet pyrkivät ostamaan lasten haluamia tavaroita ja siten takaamaan sosiaaliseen ryhmään kuulumisen. Lapsille hankittujen tavaroiden kautta perheet osoittavat hyvinvointiaan ja menestystään (Ruckenstein 2013). Keskiluokkaiset perheet taas näkevät kuluttamisen enemmän kasvatusvälineenä. He pyrkivät hankkimaan kehittäviä ja kasvattavia tavaroita lapsilleen sekä opettamaan kuluttamiseen liittyviä arvoja (Ruckenstein 2013).

Suomessa perheen sosioekonominen asema ei vaikuta lasten käytettävissä olevaan rahamäärään kovin paljon, koska hyvätuloiset vanhemmat sääntelevät

lastensa rahankäyttöä (Wilska 2014). Kuluttamisella ajatellaan olevan negatiivisia vaikutuksia sekä omalle lapselle että muille lapsille samassa sosiaalisessa ryhmässä (Ruckenstein 2013). Lasta on kuitenkin mahdotonta erottaa kulutuskulttuurista, joten sitä pyritään hallitsemaan ja rajoittamaan. Kuluttamisella sekä kuluttamatta jättämisellä voidaan osoittaa eettisiä, poliittisia ja esteettisiä merkityksiä (Ruckenstein 2013). Viime vuosina tiedon lisääntyminen ekologisista kriiseistä on saanut osan vanhempia rajoittamaan perheen ja lasten kuluttamista.

Kulutustavaroista on kuitenkin tullut lapsille yhä merkityksellisempiä (Ruckenstein 2013). Tyyli- ja bränditietoisuus, käytettävissä oleva raha sekä teknologinen osaaminen ja sen kautta altistuminen digitaaliselle markkinoinnille ovat lisänneet lasten kuluttamista (Wilska 2014). Brändeistä on tullut yhä tärkeämpi osa lapsille suunnattua markkinointia ja tuoteperheistä yhä moninaisempia (Heiniö & muut 2024). Brändit ovat osa lähes kaikkien lapsiperheiden elämää. Tarkoituksena on paitsi lisätä välitöntä myyntiä, mutta myös kasvattamaan lapsista brändiuskollisia aikuisia (Heiniö & muut 2024). Brändien alla myydään lelujen lisäksi kaikenlaisia kulutustavaroita kuten ruokaa, vaatteita, astioita ja elämyksiä. Niistä tehdään enemmän lelunkaltaisia lelullistamalla ne, mikä lisää niiden houkuttelevuutta lapsille (Heiniö & muut 2024).

Lapsilla on keskenään hyvin erilaiset taidot ymmärtää kulutuskulttuuria ja toimia siinä (Heiniö & muut 2024). Kuluttamiseen liittyy lapsillakin paljon tietoa ja osaamista. Vertaisryhmään kuulumisen ja leikkiin pääsemisen kannalta on tärkeää tietää esimerkiksi mihin televisiosarjaan tai elokuvaan hahmot liittyvät sekä miten ne toimivat.

Kuluttaminen ei kuitenkaan määrittele lapsia ja lapsuutta. Lapset voivat leikeissään luoda kuluttamiselle ja brändeille uudenlaisia merkityksiä (Ruckenstein 2013). Lapset käyttävät näkemiään aineksia omista lähtökohdistaan ja voivat löytää niistä huumoria, erilaisia roolimalleja sekä toisenlaisia tapoja toimia. Lapset voivat myös käyttää kuluttamista aikuisten vastustamiseen ja yhteyden luomiseen muihin lapsiin. Esimerkiksi kirkkaan

väristen ja esanssisten karkkien syömisellä lapset voivat luoda omaa vastakulttuuria ja erottautua aikuisten maailmasta, jossa hyvä ruoka on terveellistä ja luonnollista (Ruckenstein 2013).

Kuluttamisessa lapsille tärkeä ilmiö on lasten välinen vaihto, jota ohjaavat sosiaaliset pyrkimykset (Ruckenstein 2013). Lapset vaihtelevat ja antavat toisilleen tavaroita, ruokaa tai rahaa lujittaakseen sosiaalisia suhteitaan. Annettaessa lahja, annetaan osa itsestä. Vaihdoilla lapset havittelevat uusia kavereita, vahvistavat vanhoja sosiaalisia suhteita sekä luovat verkostoja (Ruckenstein 2013). Vaihdetut tavarat saavat lisäarvoa, sen perusteella keneltä ne on saatu. Vastavuoroisuus on olennaista vaihdossa. Vaihdoissa vastineeksi ei aina tarvitse saada esinettä, vaan leikkiin mukaan pääseminen on yhtä arvokasta (Ruckenstein 2013). Vanhemmat ja muut aikuiset usein kieltävät lasten välisen vaihdon. He eivät ymmärrä lasten niille antamia merkityksiä vaan pitävät sitä negatiivisena tapana hankkia kavereita, vahvistaa suhteita ja ajattelevat omien lastensa tulevan huijatuiksi taloudellisesti (Ruckenstein 2013).

4 Kasvatus muutoksen edistäjänä

Ilmastonmuutos ja muut kriisit ovat vaatineet kasvatukselta uudenlaista ajattelua. Erilaisilla kasvatuksilla on pyritty vastaamaan erilaisiin esiin nousseisiin ongelmiin (Arbeiter & Bučar 2021). Ympäristökasvatuksesta on puhuttu jo pitkään ja sen ympärille on syntynyt erilaisia kasvatussuuntauksia ympäristökriisien pahentuessa. Ilmastonmuutoksen aiheuttamaan tarpeeseen kasvatuksessa ja opetuksessa on syntynyt ilmastokasvatus (Cantell & muut 2020). Sen avulla pyritään lisäämään ymmärrystä juuri ilmastonmuutoksen syistä ja seurauksista sekä motivoida muutokseen käyttäytymisessä (Lehtonen & Cantell, 2015). Viime vuosina tutkijat (esim. Värrö 2018; Foster & muut 2019; Salonen & Bardy 2015) ovat alkaneet puhua yhä enemmän ekososiaalisesta kasvatuksesta, jonka taustalla on ekososiaalisen sivistyksen ajatus.

Ekososiaalinen sivistyksen mukaan ihmiselämä voi säilyä vain, jos kaiken elämän ekologinen perusta säilyy. Ekologisten arvojen tulisi olla tärkeimpinä määrittävinä asioina päätöksiä tehtäessä ja tärkeää on myös huolehtia, että sosiaalinen oikeudenmukaisuus toteutuu päätöksissä ja luonnonvarat jakautuvat tasaisesti kaikille maapallon asukkaille (Salonen & Bardy 2015; Foster & muut 2019).

Muutokset kohti kestävämpää tulevaisuutta herättävät osassa ihmisiä vastustusta. Uusi tieto voi olla ristiriidassa oman maailmankuvan kanssa ja uhata jopa ihmisen käsitystä itsestään (Saari & muut 2023). Lisäksi voi tuntua vaikealta ja hämmentävältä luopua uskomuksista ja totutuista elintavoista sekä madaltaa elintasoja (Foster & muut 2023). Kasvatuksen avulla voidaan turvallisesti tuoda esiin ja käsitellä vaikeita tunteita sekä perustavanlaatuisia kysymyksiä elämästä (Saari & muut 2023). Kasvatuksen tavoitteiden muuttaminen herättää myös aina vastustusta. Viime aikoina on uutisoitu esimerkiksi siitä, että Perussuomalaiset ovat ottaneet koulutuksen tavoitteiden muutoksen vastustamisen osaksi kuntavaaliohjelmansa vaatimalla pervoilua ja tofua pois kouluista (Helsingin Sanomat 2025). Oikeutus kasvatuksen tavoitteiden muuttamiseen perustuu kansainvälisiin sopimuksiin, joihin Suomen valtio on sitoutunut esimerkiksi

ilmastonmuutoksen hillinnästä ja kestävästä kehityksestä (Cantell & muut 2022). Myös erilaisiin kasvatusta ohjaaviin asiakirjoihin on kirjattu kestävä kehityksen edistäminen kasvatuksen tavoitteeksi. Valtioneuvosto (2022) on linjannut kestävä koulutuksen tehtäväksi auttaa kansalaisia omaksuma kestävyysmurroksen vaatimia taitoja ja 2010-luvulla opetussuunnitelmien arvopohjiin lisättiin mukaan ekososiaalinen sivistys. Itselleni, varhaiskasvatuksen opettajana, tärkeimmässä eli Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH 2022) sanotaan, että varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan ymmärrystä ekososiaalisesta sivistyksestä eli siitä, että sosiaalinen kestävyys ja ihmisoikeudet voivat toteutua vain ekologisen kestävyuden toteutuessa.

Kasvatuksessa keskeistä on sosialisatio yhteiskunnan jäseneksi. Sosialisoinnin pyrkimyksenä taas on juurruttaa yhteiskunnassa vallitsevat käsitykset osaksi yksilön ymmärrystä todellisuudesta (Värri 2018). Kasvatus ei ole koskaan arvoneutraalia ja se on tällä hetkellä ristiriitaisessa tilanteessa: Toisaalta pitäisi kasvattaa yhteiskunnan talouskasvua ylläpitäviä jäseniä ja toisaalta pitäisi kasvattaa ainutlaatuisia yksilöitä, jotka löytävät ratkaisut ekokriiseihin (Jokisaari 2017). Värri (2018) mukaan kasvatus ja koulutus uusintavat tällä hetkellä kulutuskeskeistä normistoa. Kasvatukseen tulee muuttua edistämään kestävyysmurrosta. Aaltonen ja muut (2024) kirjoittavat, että tässä ajassa kasvatukseen tulisi olla transformatiivista eli uudistavaa ja muuttaa perustavanlaatuisesti käsityksiämme maailmasta ja suhdettamme siihen. Transformatiivinen kasvatus auttaa ymmärtämään ja ennakoimaan muutoksia, sietämään epävarmuutta, ajattelemaan kriittisesti ja tarvittaessa muuttamaan arvojaan, arvostamaan monimuotoisuutta ja käyttäytymään empaattisesti (Arbeiter & Bučar 2021).

Ihmiskeskeisen maailmankuvan ja luontosuhteen muuttaminen ovat edellytyksiä sille, että ihmiskunta pystyy muuttamaan elintapansa kestäviksi eli tekemään kestävyysmurroksen (Sitra 2012). Transformatiivisen kasvatuksen avulla voidaan vaikuttaa ihmisten käsitykseen siitä, millainen ihmisten ja luonnon suhteen tulisi olla. Ihminen ja luonto on nähty pitkään erillisinä. Dualistisessa ajattelussa ihminen on nähty tietoisena subjektina ja muu maailma tietoisuuden ulkopuolisina ja siksi alisteisena sille (Värri 2018). Ihmistä ei voida enää nähdä

erillisenä luonnosta vaan osana luontoa. Uudenlaista ihmisen ja luonnon suhdetta kuvataan termillä kietoutuneisuus (Sitra 2012). Kietoutuneisuuden ajatus on myös ekososiaalisessa sivistyksessä olennaista. Se on ekologisen ja sosiaalisen todellisuuden yhteen kuulumista niiden erillisyyden sijaan (Keto & muut 2022).

Ekososiaalinen kasvatus on aina lähtökohdiltaan transformatiivista. Kasvatuksen ei tule vaikuttaa vain yksilöön vaan koko häntä ympäröivään yhteiskuntaan ja maailmaan (Siivonen & muut 2024). Kasvatuksen muuttuessa muuttuu myös yhteiskunta. Ekososiaalisen kasvatuksen päätavoite on saada aikaiseksi ymmärrystä globaalien kestävyysaasteiden syistä, seurauksista ja ratkaisuista (Siivonen & muut 2024). Sen avulla tavoitellaan myös myötätuntoa kaikkea elämää kohtaan ja muutosta kohti kestäviä kulutustapoja. Elämän merkityksellisyys, onnellisuus ja arvokkuus pitäisi löytää muista asioista kuin kuluttamisesta ja taloudellisesta kasvusta (Cantell & muut 2022). Ekososiaalisen kasvatuksen tavoitteiden saavuttaminen vaatii käytännössä tunteiden, hyveiden ja kuvittelukyvyn vahvistamista (Värri 2018).

Lasten- ja nuorten tunnetaitojen vahvistaminen on keskeistä siinä, että he haluavat toimia paremman tulevaisuuden puolesta (Cantell & muut 2022). Tunteet vaikuttavat monilla tavoilla ympäristömyönteiseen toimintaan. Ne ovat merkittävässä asemassa moraalisisessa toimijuudessa (Aaltola 2015). Syvällinen luontosuhde herättää halua suojella elollista ja elotonta luontoa. (Salonen & muut 2024). Empatian vahvistaminen vaikuttaa suhtautumiseemme muuta maailmaa kohtaan ja vaikuttaa siihen haluammeko tehdä eettisiä valintoja (Värri 2018). Empatia ihmisen ominaisuutena ennustaa parhaiten ympäristömyönteistä ajattelua ja toimintaa (Keto & muut 2022). Myös niiden tunteiden tunnistaminen, jotka liittyvät maailman tilaan, vaikuttavat ihmisten toimintaan ja elintapoihin ympäristölle myönteisillä tavoilla (Cantell & muut 2022). Pelottavat tulevaisuuskuvat aiheuttavat ahdistusta. Onkin alettu puhumaan esimerkiksi ilmastoahdistuksesta ja ilmastotunteista. Ahdistavat tunteet voivat estää kestävästä käyttäytymisestä (Ratinen & muut 2019). Negatiivisten tunteiden lisäksi liian positiiviset tunteet voivat estää kestävästä käyttäytymisestä. Liiallinen optimismi

voi saada uskomaan, että kehitys ratkaisee kaikki ongelmat, ilman että ihmisten tarvitsee muuttaa käyttäytymistään (Ratinen & muut 2019).

Pystyäksemme elämään kestävästi ja saadaksemme yhteiskunnassa sekä koulutuksessa aikaiseksi tarvittavan muutoksen, meidän pitää määritellä uusiksi, millaista on hyvä elämä. Hyvän elämän periaatteet määritellään hyveiden avulla (Foster & muut 2023). Jo antiikin ajoista tärkeimpinä hyveinä on pidetty viisautta, oikeudenmukaisuutta, rohkeutta ja kohtuullisuutta (Saari & muut 2023). Uudenlaiseen hyvän ja kestävä elämän määrittelyyn liittyy uudenlaisia hyveitä. Ekososiaaliseen sivistykseen liitetään etenkin hyveet vastuullisuus ja kohtuullisuus (Saari & muut 2023). Kestävyysmurroksen edistäminen epävarmassa maailmassa vaatii myös rohkeutta, myötätuntoa ja viisautta (Foster & muut 2023). Hyvekasvatuksessa tarinoita pidetään tärkeinä. Tarinat kuvastavat vallalla olevia käsityksiä hyveistä ja mahdollistavat erilaisten toimintamallien tarkastelun moraalaisesta näkökulmasta (Saari & muut 2023).

Emme voi tietää, millainen tulevaisuus tulee olemaan. Etenkin tämänhetkisessä maailmantilanteessa, jossa ilmastonmuutos ja muut kriisit voimistuvat, suurvaltasuhteita neuvotellaan perustavanlaatuisesti uusiksi ja fasiset liikkeet lisäävät kannatustaan, on todella vaikeaa tietää, millainen maailma on muutaman vuoden kuluttua. Jotta jaksamme toimia paremman maailman puolesta, on tärkeää tietää, millainen haluaisimme sen olevan (Foster & muut 2023). Ekososiaalisen kasvatuksessa onkin tärkeää rohkaista mielikuvituksen käyttöön ja kuvitteluun siitä, millainen maailma voisi olla (Foster & muut 2022). Mielikuvat paremmasta maailmasta herättävät toivoa ja auttavat toimintakeinojen löytämisessä. Kuvittelukyvyyn avulla voi myös nähdä oman roolinsa uudenlaisessa, kestävässä maailmassa (Foster & muut 2022).

Kirjallisuus ja taiteet ovat tärkeitä ekososiaalisessa kasvatuksessa muutenkin kuin hyvekasvatuksessa ja kuvittelukyvyyn kehittämässä. Niiden avulla voidaan vahvistaa tunnetta kietoutuneisuudesta eli kuulumisesta luontoon (Värri 2018; Keto & muut 2022) ja ohjata huomaamaan ja vaalimaan maailman moninaisuutta (Foster & muut 2022) sekä opetella tunnistamaan tunteita (Aaltola 2015).

5 Lastenkirjat osana kestävän elämän kasvatusta

Edellisessä luvussa kirjoitin, että taiteita ja kirjallisuutta pidetään tärkeinä ekososiaalisessa kasvatuksessa. Tässä luvussa tarkastelen enemmän sitä, miksi kirjat ovat tärkeitä pedagogisia välineitä kasvatuksessa kestävään ja vastuulliseen elämään.

Ensimmäisessä alaluvussa tarkastelen, mitä on lastenkirjallisuus. Toisessa alaluvussa keskityn siihen, miten lastenkirjallisuus vaikuttaa taitoihin ja tunteisiin. Kolmannessa alaluvussa teen katsauksen aiempaan tutkimukseen.

5.1 Lastenkirjallisuus

Lastenkirjallisuus määritellään yleensä kohderyhmän mukaan (Kauppinen & Aerila 2022) eli se on lapsille suunnattua kirjallisuutta. Se on sanataidetta, jossa tekstin ohella on usein kuvia. Kuvien avulla voidaan tuoda tarinaan lisää sisältöä ja ilmaista asioita, jotka ovat vaikeita sanoittaa (Rissanen 2022). Yhä useammin myös lastenkirjoihin liittyy erilaisia monimediaisia osia kuten ääntä (Kauppinen & Aerila 2022).

Lastenkirjallisuuden ajatellaan syntyneen tarpeesta opettaa lapsille asioita, usein etenkin moraaliin liittyvät opetukset ovat olleet keskeisiä lastenkirjallisuudessa (Voipio & Laakso 2017). Lastenkirjoilla pyritään yhä edelleen opettamaan lapsille asioita. Lastenkirjallisuus nähdään edelleen usein välineenä, mutta lastenkirjallisuudella on myös itseisarvoa (Voipio & Laakso 2017). Lastenkirjat eivät ole koskaan arvoneutraaleita (Kauppinen & Aerila, 2022).

Lastenkirjallisuus on kuvastaa vahvasti aikaansa ja viime vuosina ympäristökriisit ovat alkaneet näkyä yhä enemmän lastenkirjoissa (Jokilaakso 2022; Lahtinen & muut 2022). On syntynyt uusi lastenkirjallisuuden laji eli ympäristökirjat. Ympäristökirjallisuudella tavoitellaan lukijalle kehittyvää ymmärrystä ihmisen ja muun maailman välisestä suhteesta (Lammi 2022). Ympäristökirjoissa voidaan

käsitellä lapsille sopivilla tavoilla esimerkiksi ilmastonmuutosta, lajikatoa tai ympäristön saastumista. Niiden avulla voidaan käsitellä myös ilmastotunteita (Pihkala 2019) tai tulevaisuuskuvia (Lehtonen & Cantell 2015). Samaan aikaan lastenkirjat ovat yhä enenevässä määrin osa erilaisia lapsille suunnattuja tuotemerkkejä ja brändejä (Järvenpää 2022).

5.2 Lastenkirjat muokkaavat käsitystä maailmasta

Edellisessä luvussa kirjoitin ekososiaalisen kasvatuksen tavoitteena olevan käytöksen muutos, joka edistää kestävyysmurrosta sekä yksilöissä että yhteiskunnassa tiedon, taitojen ja tunteiden avulla. Siinä pyritään vahvistamaan etenkin hyveitä ja empatiaa sekä kuvittelukykyä. Lastenkirjallisuus voi vaikuttaa arvoihin, asenteisiin, tietoihin, taitoihin ja motivaatioon sekä kokemukseen osallisuudesta (Ruokolainen 2022).

Kirjallisuus vahvistaa lasten- ja nuorten lukuvalmiuksia, lukutaitoa, monilukutaitoa ja opettaa heitä lukijoiksi. Ekokriisien aikakaudella erilaiset lukutaidot ovat tärkeitä, jotta lapset ja nuoret voivat ymmärtää maailmaa ja heidän toimijuutensa mahdollistuu (Lahtinen & muut 2022). Monilukutaito on osa kulttuurista kompetenssia, joka mahdollistaa kulttuurin käyttämisen, omaksumisen ja muuttamisen (Rissanen 2022). Kriittinen ja pohdiskeleva lukeminen opettavat kriittistä lukutaitoa ja ajatteluntaitoja (Kauppinen & Aerila 2022). Kriittiset ajattelutaidot ovat tärkeitä, jotta ilmastonmuutosta pystytään käsittelemään kokonaisuutena ja muuttaman sekä omaa että yhteiskunnan toimintaa (Ratinen & muut 2019). Ympäristölukutaidolla tarkoitetaan kykyä tunnistaa ympäristölle haitallisia asenteita ja toimintamalleja sekä toimia ympäristön puolesta (Lahtinen & muut 2022).

Tekstit ja kuvat sisältävä aina jonkinlaisen mallin ihmisten ja luonnon suhteesta (Lahtinen & muut 2022). Mallit vaikuttavat ihmisten käytökseen (Seppälä & muut 2022). Lukemamme tekstit voivat siis vaikuttavat siihen, millaisena näemme maailman, millaisia arvoja omaksumme ja millaiseksi luontosuhteemme

muodostuu. Ne voivat sekä vahvistaa että haitata kestäviä arvoja ja toimintamalleja. Kirjallisuus voi sosiaalistaa lapsia ylläpitämään vallitsevaa kestäväntöntä kulttuuria ja toimintamalleja (Lahtinen & muut 2022; Rissanen 2022). Se voi toimia myös vastavoimana vallitseville käsityksille. Sen kautta lapset voivat tutustua todellisen elämän erilaisiin ilmiöihin ja asioihin (Kauppinen & Aerila 2022) ja saada uudenlaisia ajatus- ja toimintamalleja (Foster & Takatalo 2023). Tarinoiden avulla voidaankin herättää halua ympäristön suojelemiseen (Lahtinen & muut 2022).

Lastenkirjallisuuden lukeminen on yleensä sosiaalinen tapahtuma, joka tukee sosiaalis-emotionaalisten taitojen oppimista (Kauppinen & Aerila 2022). Aikuisen kanssa kirjan äärelle rauhoittuminen vahvistaa lapsen tunnesäätelyä. Kirjan lukeminen aikana nousseista tunteista ja ajatuksista keskusteleminen tukee tunnetaitojen oppimista. Kirjojen avulla lapset oppivat kohtaamaan paitsi omiaan, niin myös muiden tunteita (Heikkilä-Halttunen 2018). Ne auttavat myös tunteiden käsittelyssä (Kauppinen & Aerila 2022) ja opettavat kohtaamaan tunteita sekä tunnistamaan moraalisiä ääntöjä (Heikkilä-Halttunen 2018).

Lukemisessa samastumisen kokemukset ovat tärkeitä (Heikkilä-Halttunen 2018; Kauppinen & Aerila 2022). Fiktiivisessä ympäristössä syntyneet mielikuvat ja samastumisen kokemukset siirtyvät todelliseen maailmaan ja muokkaavat lasten käsityksiä (Cantell & muut 2022). Ne auttavat ymmärtämään muiden ihmisten, eläinten ja luonnon tarpeita (Kauppinen & Aerila 2022) sekä sitä kautta muodostamaan tunneperäistä suhdetta ympäristöön (Cantell & muut 2022). Tunneperäinen suhde luontoon synnyttää lapsissa motivaatiota toimintaa sen puolesta. Motivaatiota toimia syntyy, kun vaikeita asioita lähestytään lapsilähtöisesti (Rätinen & muut 2019).

Ekososiaalisessa kasvatuksessa painotetaan empatian merkitystä kestävämmän tulevaisuuden rakentamisessa. Lastenkirjallisuudessa empatiaa ei-inhimillistä luontoa kohtaan herätellään usein poikkeuksellisten eläinhahmojen kautta (Lahtinen & muut 2022).

Kirjojen avulla lapset voivat kohdata maailman rohkeasti turvallisessa paikassa. Luettaessa kirjoja lapsi voi tuntea ottavansa maailman haltuun ja rakentaa niiden avulla minäpystyvyyttään (Kauppinen & Aerila 2022). Minäpystyvyys lisää uskoa mahdollisuuksiin omasta kyvystä selviytyä sekä vaikuttaa asioihin ja lisää sitä kautta tunnetta hyvinvoinnista. Kokemus omasta pystyvyydestä auttaa myös erilaisten tunnekokemusten käsittelyssä ja parantaa mielenhyvinvointia (Kauppinen & Aerila 2022). Myös oman arvokkuuden tunne vahvistuu, kun saa myönteisiä kokemuksia maailmasta ja itsestään osana sitä. Itsensä arvokkaaksi tuntevan ihmisen on helpompi ottaa huomioon muut ihmiset ja luonto (Värri 2018).

Toisaalta kirjallisuuden avulla voi lähestyä myös vaikeampia aiheita. Lapset haluavat ja osaavat työstää kiperiäkin aiheita (Pihkala 2019). Lapset kuulevat aikuisten puhuvan ilmastonmuutoksesta ja näkevät siitä uutisia mediassa. Se herättää myös lapsissa monenlaisia negatiivisia tunteita. Lapsissa hämmennystä ja ahdistusta voi lisätä se, ettei osa aikuisista puhu ilmastonmuutoksesta tai tunnu tekevän juuri mitään sen eteen (Pihkala 2019). Lasten kanssa on tärkeä puhua vaikeista asioista ja tunteista. Negatiivisia tunteita ei pidä ohittaa vaan niistä pitää puhua rohkeasti (Ratinen & muut 2019). Kirjojen avulla niitä voidaan työstää yhdessä keskustellen lapsentasoisesti (Heikkilä-Halttunen 2018). Jos negatiivisia tunteita peitellään tai niistä ei keskustella lasten kanssa, voivat ne muodostua vieläkin ahdistavimmiksi (Pihkala 2019).

Kasvatuksessa kestävämpään elämään tärkeää on herättää ja säilyttää realistista toivoa tunnetasolla (Ratinen & muut 2019). Ajatus siitä, että itsellä on vaikutusmahdollisuuksia vähentää ahdistusta (Pihkala 2019). Kirjallisuudesta saadut toiveikkaat kuvat siitä, mitä ilmastonmuutoksen hyväksi voidaan tehdä vähentävät negatiivisia tunteita. Negatiiviset tunteet voivat saada tilanteen tuntumaan toivottomalta ja sitä kautta käyttäytymään ilmastonmuutoksesta hidastamisen kannalta negatiivisesti.

Lapsilla toivo lisää ilmastonmyönteistä käyttäytymistä (Ratinen & muut 2019). Toivon tulee kuitenkin olla realistista. Lasten on tärkeä ymmärtää oma osansa ilmastonmuutokseen vaikuttamisessa. Oman käyttäytymisen vaikutusten

ymmärtäminen sekä omien vaikutusmahdollisuuksien tiedostaminen motivoivat toimimaan ilmastonmuutoksen hidastamiseksi (Ratinen & muut 2019). Kirjallisuudesta saa lapsentasoisia aineksia ja ratkaisumalleja tunteiden ja eettisten kysymysten käsittelyyn (Kauppinen & Aerila 2022).

Kirjallisuus ja taiteet rikastavat mielikuvitusta, auttavat ajattelemaan luovasti ja yksilöllisesti ja näkemään maailman moninaisuuden (Lahtinen & muut 2022). Kirjoista saatavat kokemukset voivat rikastaa lasten arkikokemuksia. Kaikki on mahdollista satujen ja tarinoiden maailmassa (Heikkilä-Halttunen 2018). Kirjojen avulla voidaan päästä käymään maailmoissa, joissa nykyisen todellisuuden rajoitukset eivät päde. Niistä voi saada kokemuksia ja elämyksiä siitä, miten asiat voisivat olla (Foster & Takatalo 2023). Todellisen maailman ongelmiin voidaan keksiä aivan uusia, mielikuvituksellisia ratkaisuja (Heikkilä-Halttunen 2018). Koska todellisuus ei rajoita satujen maailmaa, niissä voidaan etsiä erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja ongelmiin ja hahmottaa todellisuutta kokonaan uudenlaisista näkökulmista (Kauppinen & Aerila 2022). Kun tarinassa asioita tehdään toisin, se auttaa lukijaa rakentamaan itselleen kestävämpiä toiminta- ja ajatusmalleja (Foster & Takatalo 2023).

5.3 Aiempi tutkimus

Ekokriittinen lastenkirjallisuuden tutkimus on lisääntynyt viime vuosina. Pääasiassa ekokriittinen lasten- ja nuortenkirjallisuuden tutkimus on keskittynyt etenkin ympäristökirjojen tutkimiseen. En löytänyt tutkimuksia, joissa olisi ilmastonmuutoksen näkökulmasta oli tutkittu muuta kuin lapsille- ja nuorille suunnattua ympäristökirjallisuutta. Ympäristökirjoja koskevat tutkimukset ovat keskittyneet etenkin ilmastonmuutokseen ja siihen liittyviin ilmiöihin. Kuluttamisen näkökulmasta en löytänyt yhtään ekokriittistä tutkimusta. Etsin tutkimuksia Google Scholarista yhdistelemällä eri tavoilla hakusanoja: kuvakirjat, lastenkirjallisuus, ekokritiikki, kuluttaja, kuluttaminen; picture books, children's literature, ecocriticism, consumer, consumerism. Ekokriittistä tutkimusta hyödyntäen on tehty useita opinnäytetöitä lasten- ja nuorten ympäristökirjoista.

Ympäristökirjojen käyttäminen opetuksen osana on ollut yksi ekokriittisentutkimuksen suuntauksista. Axelrod ja muut (2020) ovat tutkineet miten ympäristökirjallisia kuvakirjoja voi käyttää opetuksessa ja keskustelun herättäjinä ilmastokasvatuksessa. Kirjat helpottavat vaikeisiin aiheisiin tarttumista ja auttavat hahmottamaan ja yksinkertaistamaan vaikeaa ja monitahoista asiaa lapsille ymmärrettäväksi. Myös Woodard ja Schutz (2022) ovat tutkineet, miten kuvakirjojen avulla ilmastonmuutosta voi käsitellä opetuksessa sekä rohkaista toimimaan sen hidastamiseksi.

Ilmastonmuutoksen vastaisen toiminnan esiintymistä kirjoissa on tutkittu enemmänkin. Rybak (2023) on tutkinut, millaisia malleja kuvakirjojen teksteistä ja periteksteistä saa ilmaston puolesta toimimiseen. Tutkimuksen kirjat olivat ympäristökirjoja. Hän pohtii tutkimuksessaan myös, miten ympäristökirjat vaikuttavat lapsiin. Voimaannuttaako vai aiheuttaako ne lapsille paineita liian suurilla toiminta vaatimuksillaan. Suomessa myös Lahtinen ja muut (2022) kysyvät myös tutkimuksessaan onko oikeutettua siirtää vastuuta ilmastonmuutoksen muutoksen ratkaisusta lasten ja nuorten harteille.

Rättyä ja muut (2023) ovat tutkineet lapsille suunnattuja ympäristökirjoja toimijuuden näkökulmasta diskurssianalyysin avulla. Valtadiskurssiksi he löysivät kuluttajakansalaisen, joka voi henkilökohtaisilla kulutusvalinnoillaan vaikuttaa ilmastonmuutoksen hidastamiseen. He havaitsivat, että mitä nuorempi kirjan päähenkilö oli, sitä pienempi oli myös hänen vastuunsa ilmastonmuutoksen vastaisessa toiminnassa. Hän kohtasi ilmastonmuutoksen seuraukset myös turvallisessa lähiympäristössä ja pyrki vaikuttamaan niihin kuluttajakansalaisena. Vanhemmille päähenkilöille säilytettiin vastuuta globaalista toimijuudesta ja raskaampaa vastuuta kriisissä toimimiseen.

Tutkimuksen näkökulmaa on myös haluttu laajentaa ihmis- ja eläinkeskeisestä huomioimaan myös muu luonto. Guanio-Uluru (2019) tutki kasvien merkitystä ja ilmenemistä nuorille aikuisille suunnatuissa ympäristökirjoissa. Tavoitteena oli laajentaa ekokriittisen tutkimuksen ihmis- ja eläinkeskeistä ajattelua. Jones ja McLeod (2022) jatkoivat kasvien merkitysten tutkimista lasten ympäristökirjoista. He kirjoittavat, että kasvien avulla voidaan luoda tunneyhteyttä muuhunkin

luontoon, kuin eläimiin ja sitä kautta laajempaa ympäristösuhdetta. On tärkeää ymmärtää kasvien merkityksellisyys globaalin ilmaston sekä muun elollisen luonnon selviämisen kannalta.

Oberman (2024) on tutkinut, miten kuvakirjat, jotka ovat ympäristökirjoja, vaikuttavat alakouluikäisten lasten tunteisiin ja vaikuttaa ilmastokasvatukseen. Kirjat herättivät lapsissa lähes yksinomaan positiivisia tunteita, kuten yllättyneisyyttä ja kiinnostusta sekä luovuutta. Tutkimuksen aineisto antoi viitteitä myös siitä, että positiiviset tunteet parantaisivat lasten oppimista ja sitoutumista aiheeseen.

6 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa tarkoitukseni on selvittää, millaista kuluttamista myydyimmissä lastenkirjoissa esiintyy ja analysoida onko se kestävän elämäntavan mukaista. Analysoin aineistooni kuuluvien kirjojen kestävyttä teoriaosuuden luvussa 2 esittelemäni Ilmastopaneelin raportin pohjalta. Lisäksi tarkastelen, miten aineistoni kirjat tukevat luvuissa 3 ja 4 esittelemiäni kestävän elämän taitoja.

Tutkimus kysymykseni ovat:

1. Millaista kuluttamista lastenkirjoissa esiintyy?
2. Miten lastenkirjat tukevat kestäviä elämäntapoja?

7 Tutkimuksen toteutus

Tässä kappaleessa kuvaan tutkimusaineiston, sen hankinnan, tutkimuksen metodologian sekä miten toteutin aineiston analyysin.

Tämä tutkimus on kasvatustieteellinen tutkimus ja se liittyy myös ekokriittiseen lastenkirjallisuuden tutkimukseen. Ensin etsin aineiston lastenkirjoja teorialähtöisen temaattisen analyysin avulla kuluttamiseen liittyviä kohtia. Sitten tarkastelen aineistoni kirjoista myös sitä, tukevatko ne kestäviä elämäntapoja ja miten ne tukevat niitä.

7.1 Aineisto ja sen hankinta

Viime vuosina on julkaistu useita lasten- ja nuortenkirjoja ympäristökirjoja eli kirjoja, jotka käsittelevät ympäristökriisejä ja kuluttamista (Nieminen 2022). Niitä ei kuitenkaan löydy suosituimpia kirjojen listoilta. Minusta olikin kiinnostavaa keskittyä tässä tutkimuksessa juuri niihin kirjoihin, joita koteihin hankitaan ja lapsille luetaan eniten. Ajattelin ensin käyttää aineistoni keräämiseen Helmet - kirjastojen lainatuimpien lasten- ja nuortenkirjojen listausta vuodelta 2023. Listan kymmenen lainatuinta kirjaa ovat kuitenkin samoilta tekijöiltä ja yhtä kirjasarjaa. Aino Havukaisen ja Sami Toivosen kirjoittamat Tatu ja Patut ovat vuodesta toiseen suosituimpia kirjoja, mutta aineistosta olisi muodostunut liian yksipuolinen. Tutkittuani muita julkaistuja listauksia luetuimmista ja suosituimmista lastenkirjoista päädyin valitsemaan aineistoksi Kustantajien yhdistyksen julkaisemat listaukset vuoden 2023 myydyimmistä lasten ja nuorten kirjoista (liitteet 1 ja 2). Näen ristiriidan siinä, että tutkin kestävästä kuluttamisesta myydyimmistä kirjoista. Myydyimpien kirjojen listaus antoi kuitenkin minulle monipuolisimman aineiston.

Kustantajien yhdistys julkaisee erikseen listaukset myydyimmistä kotimaisista ja käännöskirjoista. Tähän tutkimukseen otin mukaan kummaltakin listalta 5 ensimmäistä.

1. Sironen-Hänninen, Sirpa, graafinen toteutus Mikko Hiltunen (2022). Kis, kis, kissanpentu – silittelysanoja vauvalle. Sanoma Pro,

Äitiyspakkauksen mukana jaettava pahvinen ensikirja. Kirjassa on eläimistä kertovia runoja suomeksi ja ruotsiksi. Runojen mukaan on liitetty kuvalliset ohjeet vauvan silittelyyn runon mukana. Osa runoista on kummallakin kielellä lähes samansisältöisiä ja osa runoista kertoo samasta aiheesta, mutta niiden sisällöt eroavat toisistaan. Myöhemmin kirjoittaessani tästä kirjasta lyhensin kirjan nimen muotoon Kis, kis, kissanpentu.

2. Havukainen, Aino & Toivonen, Sami (2023) Tatun ja Patun fantasiaseikkailu. Otava.

Tatu ja Patu -sarjaan kuuluvakirja, jossa kaksikko lähtee seikkailemaan fantasia maahan eli Avathoriin. Kaksikko on iltapesulla kuullessaan seikkailuun kutsuvan äänen peilikaapista. Tatu ja Patu varustautuvat seikkailuun kylpyhuoneessa ja hyppäävät peilikaapista toiseen maailmaan. Kutsuja on Valtiatar Una, ja hän pyytää seikkailija kaksikkoa selvittämään, kuka on vienyt valtakunnalle tärkeän maagisen alkukiven. Kaksikko liittyy osaksi retkikuntaa, joka onnistuu viime hetkellä selvittämään, kuka alkukiven vei ja pelastamaan valtakunnan vallankaappaukselta.

3. Kunnas, Mauri (2023) Tassulan lasten iltasatukirja. Otava.

Uudelleen julkaistuja satuja, jotka on julkaistu aiemmin Mauri Kunnaksen eri kirjoissa. Kirjassa on kahdeksan satua. Sadut ovat eri pituisia, osassa on useita aukeamia ja lyhyimmässä vain yksi aukeama. Saduissa seikkailee antropomorfisia eläinhahmoja. Osa saduista on uusiksi kirjoitettuja versioita klassikkosaduista.

4. Klingenberg, Malin, kuvitus Sandin, Margareta (2023). Zakir ja kevät S&S

Juuri lukemaan oppineille tarkoitettu tarina tunteista, jotka liittyvät kevääseen. Kirja on jaettu vuonna 2023 kaikille Helmet -kirjastojen alueella asuvalle ekaluokkalaiselle kirjastovierailun yhteydessä. Kirjassa Zakir nimisellä koululaisella on kutkuttava olo ja hän miettii, onko rakastunut ja jos niin mihin. Zakir tunnustelee fyysisiä tuntemuksiaan, miettii muiden ihmisten tapoja osoittaa rakkautta ja lopulta löytää syyn kutkuttavalle tunteelleen.

5. Pöyhönen, Julia & Livingston, Heidi, kuvittanut Saloranta, Larissa (2023). Miu ja tunteikas päivä. Kumma.

Tunnetaitojen harjoitteluun tehty pahvinen ensikirja. Kirjassa jokaisella aukeamalla käsitellään yhtä tunnetta ja siihen liittyviä kehollisia tuntemuksia tekstin ja kuvan kautta. Kirjassa käydään läpi, millaisia tunteita Miu kokee yhden päivän aikana sekä sitä, millaisia fyysisiä tuntemuksia tunteet hänessä herättävät.

6. Kinney, Jeff (2023) Neropatin päiväkirja: Helppo nakki. WSOY.

Neropatin päiväkirjasarjaan kuuluva varhaisnuorille tarkoitettu romaani, jossa on sarjakuvamaista kuvitusta. Kirjassa päähenkilön Gregin koulussa oppimistulokset laskevat ja koulun rahoitusta leikataan. Koulu yrittää kerätä lisää rahaa monilla eri tavoilla. Oppilaita yritetään myös kannustaa parempiin suorituksiin. Oppimistulokset kuitenkin jatkavat laskuaan ja koulu lakkautetaan. Greg joutuu toiseen, vielä huonompaan kouluun, jossa pääsee loistamaan tiedoillaan ja taidoillaan. Hän tekee osaamisellaan vaikutuksen rikkaaseen autokauppiaseen, joka tekee lahjoituksen Gregin entiselle koululle, minkä turvin koulu pystytään avaamaan uudestaan. Kirjassa on vahvaa yhteiskuntakritiikkiä, joka esitetään ironian ja huumorin avulla, ja kohdistuu koulutuksen laatuun ja rahoitukseen.

7. Taplin, Sam, kuvitus Larranaga, Ana, äänet Marks, Anthony (2021). Älä kutita possua! Sanoma Pro.

Pahvinen äänikirja. Kirjan jokaisella aukeamalla on eläin, jossa on pehmeä silitettävä kohta. Silitettäessä kuuluu eläimen ääni. Viimeisellä aukeamalla on kaikki kirjan eläimet ja painettava kohta. Kun kohtaa painaa alkaa soimaan eläintenäänillä tehostettu instrumentaaliversio Piippolan vaarista.

8. Troll (2023). Mestarietsivä Peppunen. Mestarietsivä rakastuu?! Nemo

Japanilaisen kirjailija kaksikon sarjakuvamainen romaani, joka on osa kirjasarjaa. Sarjassa pylyposkinen etsivä ratkaisee arvoituksia. Tässä kirjassa on kaksi tarinaa. Kummassakin tarinassa ratkaisun hetkellä, tiukassa paikassa, etsivä pieraisee mahtavasti. Kirjassa etsivän apulaiset ovat antropomorfisia eläimiä ja ensimmäisessä tarinassa esiintyy myös mangasarjakuvista vaikutuksia saaneita hamoja, jotka ovat mestarivarkaita ja omaavat ylikuonnollisia ominaisuuksia. Jatkossa viitatessani tähän kirjaan olen lyhentänyt nimen muotoon Mestarietsivä Peppunen.

9. Ryhmä Haun kirja-aarre. Otava.

Äänikirja, jossa on 39 nappia. Sadut ovat lyhennelmiä televisiosarjan jaksoista. Sadussa on tekstin joukossa kuvia, joiden kohdalla pitää painaa vastaavaa nappia. Napista kuuluu hahmon tai tekemisen ääni. Saduissa seikkailee ihmishahmoja ja koiranpentu joukko. Koiranpennut ovat antropomorfisia hahmoja ja ratkaisevat jokaisessa tarinassa neuvokkuudellaan ja taidoillaan jonkin ongelman.

10. Choux, Nathalie (2024) Kurkkaa! Pikkueläimet. 7.painos Sanoma Pro.

Pahvinen ensikirja, jossa jokaisella aukealla on liikuteltava kohta. Kirjassa on eläinten kuvia ja joka aukeammalla kysymys, johon vastauksen saa liikuttamalla pahvista kuvaelementtiä.

”Millä on piikit?”

(Choux 2023)

Kuvaelementtiä liikuttamalla tulee esiin siili.

Aineisto on mielestäni kattava otos tämänhetkisistä lasten- ja nuortenkirjoista. Kymmeneen kirjaan mahtui kirjoja vauvoista kouluikäisiin. Joukossa on suosituimpia sarjoja, kuten Tatu ja Patu, Tassulan tarinat, Mestarietsivä Peppunen ja Neropatin päiväkirja. Pienten lasten keskuudessa erittäin suosittuun televisiosarjaan perustuva kirja Ryhmä Haun kirja-aarre on myös mukana. Vuoden myydyin kirja on äitiyspakkaukseen kuuluva pahvikirja. Aineistoon kuului kaiken kaikkiaan neljä pienille tarkoitettua pahvikirjaa. Aineistossa painottuu pienemmille lukijoille tarkoitettuja kirjoja, kun varsinaisiksi nuortenkirjoiksi luokiteltavia kirjoja oli vain yksi eli Neropatin päiväkirja. Aineistoon ei kuulunut yhtäkään ympäristökirjallisuudeksi luokiteltavaa teosta.

Kaikissa aineiston kirjoissa kuvat olivat tärkeä osa kirjaa. Kuvat ovat olennainen osa lastenkirjoja. Lastenkirjoissa kuvat ja sanat muodostavat yhdessä tarinan ja saavat aikaiseksi uusia merkityksiä (Nieminen 2022). Tässä aineistossa myös vanhemmille lukijoille tarkoitetuissa kirjoissa oli kuvia, joissa oli sekä tekstiä vahvistavaa, että siihen lisää tuovaa sisältöä. Kuvakirjoissa ei analysoidakaan pelkkää tekstiä tai kuvaa vaan niiden suhdetta ja kokonaisuutta, jonka ne yhdessä muodostavat (Nieminen 2022). Minäkin huomioin kuvat ja tekstit analyysissä. Lastenkirjoissa merkityksellisiä ovat myös kannet, liepeet ja materiaalisuus (Nieminen 2022). Tässä tutkimuksessa etenkin pienimmille lukijoille tarkoitetuissa kirjoissa oli materiaalisuutta. Ensikirjat on tehty usein kovakouraista käsittelyä kestäväksi ja niissä voi olla esimerkiksi paksut pahviset sivut (Järvenpää 2022). Kirjoissa voi myös olla lelunkaltaisia ominaisuuksia ja niitä voidaan silloin kutsua lelukirjoiksi (Järvenpää 2022). Kolmessa aineiston kirjassa oli lelunkaltaisia ominaisuuksia. Iso osa lelukirjoista kytkeytyy brändeihin, joiden vaikutus kuvakirjoissa on vahvistunut viime vuosina (Järvenpää 2022). Yksi aineiston lelukirjoista on osa isoa maailman laajuista brändiä eli Ryhmä Hau televisiosarjaan perustuva. Muistakin kirjoista on tehty brändejä. Mauri Kunnaksen hahmoista, Tatusta ja Patusta sekä on saatavilla kirjojen lisäksi

muitakin tuotteita, kuten pelejä. Miun tunteikaspäivä on osa kirjasarjaa, jossa on saatavilla kirjojen lisäksi julisteita ja tunnetaitokortteja.

Luonto ja eläinaiheet ovat lastenkirjallisuudessa erittäin yleisiä (Nieminen 2022). Tämänkin aineiston kaikissa kirjoissa esiintyi luontoa ja eläimiä. Kuvakirjoissa on usein hahmoina ihmisten lisäksi esimerkiksi antropomorfisia eläimiä, jotka toimivat ihmisenkaltaisesti (Nieminen 2022). Aineiston kirjoista viidessä oli antropomorfisia hahmoja. Ruokailua kuvataan usein lastenkirjoissa (Aerila & Kauppinen 2021). Aineistossa oli vain yksi kirja, jossa ei esiintynyt ruokailuun ja ruokaan liittyviä kohtia.

Hankin aineistoni kirjoista suurimman osan kirjastosta. Lainasin kirjoja muutama kerrallaan saatavuuden mukaan. Kolmea kirjaa en löytänyt Helmet -kirjastoista vaan ostin ne itselleni. Etsin kaikkia ostamiani kirjoja ensin käytettynä. Kis kis kissanpentu kirjan ostin sivustolta, jossa myydään käytettyjä vaatteita ja tavaroita. Kaksi kirjoista jouduin ostamaan uutena verkkokirjakaupasta, sillä niitä en löytänyt käytettynä. Kumpikin kirjoista oli lelukirjoja, joissa kirjaan oli yhdistetty ääntä ja muita lelullisia ominaisuuksia.

7.2 Aineiston analyysi

Aluksi lähdin pelkän ekokriittisen tarkastelun avulla etsimään vastauksia tutkimuskysymyksiini. Kirjasin havaintojani ylös tekstitiedostoon. Hyvin pian kuitenkin havaitsin, että aineistoni oli niin suuri, että sen kuluttamisen hahmottaminen siitä oli haastavaa. Ekokriittisessä tutkimuksessa voi käyttää apuna taulukoita (Brudin Borg & muut 2022). Tein itselleni taulukkopohjan ja lähdin etsimään sekä kirjaamaan siihen aineistoni kirjoista kohtia, joissa kuluttamista esiintyy. Kuluttamiseen liittyviä kohtia oli osassa kirjoista niin paljon, että niiden kuvaaminen tarkemmin taulukkoon oli mahdotonta. Kuvasin taulukkoon listaamieni kohtien sisältöjä tarkemmin aiempaan tekstitiedostoon. Tiedostojen ollessa valmiita, tunnistin tehneeni laadulliseen tutkimusperinteeseen kuuluvaa temaattista analyysia.

Analysoin kirjat kokonaan, analyysissä on mukana kannet ja kaikki sisäosien tekstit eli peritekstit. Rybak (2023) kirjoittaa, että peritekstit ovat etenkin ympäristökirjoissa tärkeitä kirjan koko sanoman ymmärtämisessä. Aineistoni kirjojen periteksteissä oli vain vähän kuluttamiseen liittyvää sisältöä.

Aineiston hahmottamisen helpottamiseksi ryhmittelin sen kolmeen osaan: ensikirjoihin, kuvakirjoihin ja kuvaromaaneihin. Tein ryhmittelyn helpottaakseni hahmottamista ja analysointia. Käytin luokittelussa apuna kirjojen materiaalisuutta, kokoa ja kustantajien kuvauksia kirjoista. Kaikki aineiston kirjat ovat kuvakirjoja. Niissä teksti ja kuvat muodostavat kokonaisuuden, joita ei voi erottaa toisistaan (Nieminen 2022). Jokaisessa tämän aineiston kirjassa kuvitus ja teksti täydensivät toisiaan ja kuvissa oli myös tyypillisesti sellaista sisältöä, jota teksteissä ei ilmennyt.

Ensikirjat ovat paksulehtisiä ja kovakouraista käsittelyä kestäviä ja niissä on vähän tekstiä (Järvenpää 2022). Tämänkin aineiston ensikirjoiksi luokittamani kirjat olivat kaikki pahvikirjoja. Kolmesta niistä oli vähän tekstiä. Kis, Kis, Kissanpoika kirjassa tekstiä oli enemmän, koska jokaisella aukeamalla oli runo sekä suomeksi että ruotsiksi sekä kirjalliset ohjeet lapsen silittelyyn runoa luettaessa. Ensikirjoiksi luokittelin kirjat Kis kis kissanpentu, Miu ja tunteikas päivä, Älä kutita possua! ja Kurkkaa! pikkueläimet.

Kuvakirjoihin luokittelin kirjat Tatun ja Patun fantasiaseikkailu, Tassulan lasten iltasatukirja ja Ryhmä Haun kirja-aarten. Ne ovat kaikki isokokoisia, noin A4 -paperikokoa vastaavia. Aikuiset lukevat niitä tyypillisesti leikki-ikäisille lapsille.

Yhdistin kaikki noin kouluikäisille suunnatut kirjat yhdeksi ryhmäksi eli kuvaromaaneiksi. Siihen sisältyi kirjoja, jotka olivat suunnattu eri-ikäisille koululaisille. Mestarietsivä Peppunen, Mestarietsivä rakastuu?! on suunnattu esikouluikäisistä ylöspäin, Zakir ja Kevät lukemaan oppineille ja Neropatin päiväkirja Helppo nakki varhaisnuorille.

Aineiston analyysin perustuu teoriaosuuden luvussa 2 esittelemäni Suomen ilmastopaneelin raportin jaotteluun tavoista, joilla kuluttaja voi vaikuttaa hiilidioksidipäästöihinsä. Otin raportissa esitetyt neljä kuluttamisen aluetta

tarkasteluun kirjoissa: ruoka, liikkuminen, asuminen ja muu kuluttaminen. Jaottelun perusteella tein lomakkeen (liite 3), johon merkitsin kaikki kohdat, joissa esiintyi luokkiin kuuluvaa sisältöä.

Kohdalla tarkoitan, että kuluttamiseen liittyvä sana tai asia esiintyi tekstissä tai kuvassa. Taulukkoon merkitsin myös, esiintyikö asia tekstissä, kuvassa vai kummassakin yhtä aikaa. Yleisimmin kuluttamista ilmeni aineistossa yhtä aikaa sekä tekstissä että kuvissa.

Saatuani kirjan käsiini luin sen ensin kerran läpi. Toisella lukukerralla kirjasin havaintoja ja muistiinpanoja vapaamuotoisesti tekstitiedostoon. Luettuani läpi koko aineiston huomasin tarvitsevani analyysin avuksi taulukon, johon kirjasin havaintoni tiivistetympin (liite 3). Luin aineiston läpi uudestaan tehden taulukkoon merkintöjä lyhyesti. Taulukossa oli edelleen liian paljon havaintoja/merkintöjä, jotta olisin pystynyt laskemaan sanoja ja vertailemaan siten luotettavasti määriä. Ymmärsin tarvitsevani vieläkin tiiviimmän taulukon (taulukko1) ja aloitin taas lukemaan kirjoja uudestaan tiivistäen merkinnät yhteen sanaan, joka oli esimerkiksi moottoripyörä. Tarkistin vielä taulukon havainnot käymällä aineiston läpi verraten niitä merkintöihini. Lopulta ryhmittelin taulukosta kaikki samankaltaista asiaa tarkoittavat sanat yhteen. Esimerkiksi liikkumista kuvaavat sanat ryhmittelin polttomoottoriajoneuvoihin (esim. auto, amerikanrauta, rekka moottoripyörä, traktori), muut kulkuvälineet (hevonen, sähköauto ja polkupyörä) ja käveleminen (käveleminen, juokseminen ja kulkeminen). Tässä kohti tein oletuksen, että kirjoissa esiintyvät ajoneuvot olivat polttomoottorilla toimivia, ellei sen mainittu olevan jotain muuta. Yhdessä kirjassa osan autoista kerrottiin olevan sähköautoja ja yksi toimi vedellä. Palasin kaikkiin kirjoihin vielä useamman kerran uudestaan analyysiä tehdessäni sekä tutkimusraporttia kirjoittaessani tarkistaakseni niistä analyysini paikkansa pitävyyttä. Etenkin kirjat, joissa oli enemmän tekstiä ja sisältöä kuvissa kuten esimerkiksi Neropatin päiväkirja, vaativat monia lukukertoja. Ensikirjat, joissa tekstiä oli vähän ja kuvat yksinkertaisempia, vaativat vähemmän lukukertoja.

Lastenkirjoissa syöminen ei aina liity tavallisen ruoan syömiseen. Pelottavia hamoja, jotka syövät lapsia tai tarinan sankareita esiintyy perinteisesti

lastenkirjoissa. Myös tämän aineiston kirjoissa oli pelottavia hahmoja, jotka halusivat syödä sadun päähenkilön. Esimerkiksi Tassulan lasten iltasatukirjan Punahilkka tarinassa kuvassa näkyy reseptikirja, jossa on pikkutyttö paistia isoäiti kastikkeella. Kaikki kirjojen hahmot, kuitenkin selviytyvät uhkaavista tilanteista eivätkä tule syödyksi lopullisesti. Nämä kohdat eivät mielestäni liittyneet kuluttamiseen, joten en ottanut niitä mukaan analyysiin.

Kirjoissa esiintyi kuluttamiseen liittyviä sanoja, joita en ottanut mukaan analyysiin. Tällaisia olivat Kurkkaa! pikku eläimet kirjassa olleet sanat asuvat ja pähkinöitä. Esimerkin sanat asuvat on osa tekstiä: Mitkä asuvat täällä? Kuvassa on ihmisen rakentama mehiläispesä ja esiin saa vedettyä mehiläisiä. Jos mehiläiset olisi esitetty kirjassa antropomorfisesti, niin silloin olisin tulkinnut mehiläisten asumisen liittyvän asumiseen ja kuluttamiseen. Mehiläispesät liittyisivät enemmän ruoantuotantoon, kuin asumiseen. Kohdassa ei kuitenkaan ollut mitään viittauksia hunajaan tai ruoantuotantoon. Kahdessa kirjassa oli mehiläisiä ja mehiläispesiä. En laskenut kumpaakaan kohtaa mukaan. Samalla tavalla en laskenut myöskään pähkinöitä mukaan, kun orava söi pähkinöitä puun alta.

Toisaalta otin analyysiin mukaan kaikki kohdat, joissa annettiin lahjoja. Osassa annettiin lahjaksi omaa omaisuutta, yhdessä ostettiin lahja ja osassa ei kerrottu, mistä lahja saatiin.

Yksi kohta saattoi myös kuulua useaan eri analyysissä kahteen eri luokkaan. Jos kirjassa torille ostoksille ja kuvassa näkyi torikojuja, joissa oli myynnissä ruokaa, niin merkkasin sen kuuluvaksi sekä ruokaan että muuhun kuluttamiseen.

Toiseen tutkimuskysymykseen etsin vastauksia esittämällä aineistolla kysymyksiä. Mitä ruokaa kirjoissa syödään? Annetaanko ruoalle merkityksiä? Millaisia merkityksiä ruualle annetaan? Miten ja millä kulkuvälineillä kirjoissa liikutaan? Mitä liikkumisen tapoja kirjoissa esiintyy? Onko liikkuminen tarpeellista tai turhaa? Missä ja miten kirjan hahmot asuvat? Voiko kirjoissa kerrotusta päätellä jotain asumisen kestävydestä? Käydäänkö kirjassa ostoksilla? Hankitaanko kirjoissa uusia tavaroita tai palveluita? Oliko ostos tarpeellinen?

7.3. Temaattinen analyysi

Juuti ja Puusa (2020a) listaavat laadullisen tutkimuksen etenevän aiheenvalinnan ja tutkimusongelman päättämisen jälkeen teoreettisen viitekehyksen hahmotteluun ja tutkimusmenetelmien valintaan, minkä jälkeen jatketaan aineiston valintaan, hankintaan ja analyysiin. Huomasin edenneeni tässä tutkimuksessa lähes identtisesti listauksen kanssa tehden laadullista temaattista analyysia. Graduseminaarin alettua löysin nopeasti itseäni kiinnostavan aiheen, asetin tavoitteet tutkimukselleni ja rajasin tutkimuskysymykset. Hyvin aikaisessa vaiheessa tiesin myös, mistä tutkimukseni teoreettinen viitekehys muodostuisi pääpiirteissään. Teorian tarkempi rakentuminen, aineiston hankinta ja analyysi sekä tulkinta tapahtui samanaikaisesti ja päällekkäin. Tämä oli myös selkeästi hidas vaihe ja vei useita kuukausia. Vaiheiden päällekkäisyys, asioihin palaaminen ja uudelleen tekeminen ovat tavallisia laadullisessa tutkimuksessa (Juuti ja Puusa 2020a).

Laadullisessa tutkimuksessa on tavallista muokata tutkimuskysymyksiä matkan varrella, kun tieto aiheesta lisääntyy teorian lukemisen myötä. Tutkimuskysymykseni pysyivät läpi koko tutkimuksen lähes samoina. Muokkasin hieman kysymysten sanamuotoja, mutta kysymysten perimmäinen sisältö ei muuttunut. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastasin puhtaasti temaattisen analyysin avulla. Toiseen kysymykseen vastausta etsiessäni käytin sekä temaattista analyysia ja ekokriittistä tutkimusta.

Laadullisessa tutkimuksessa ei ole olemassa yhtä tapaa tehdä analyysia vaan olennaista on toimia luotettavasti ja johdonmukaisesti (Puusa 2020). Temaattisessa analyysissä tunnistetaan ensin keskeiset käsitteet, joiden ympärille kootaan siihen liittyvät käsitteet (Tuomi & Sarajärvi 2018). Pyrin teemoittelemaan aineistooni kuuluneiden kirjojen tekstit mahdollisimman luotettavasti ja johdonmukaisesti. Teemoittelussa etsin kirjojen teksteistä ja kuvista kohtia, joissa esiintyi ruokaan, asumiseen, liikkumiseen tai muuhun kuluttamiseen liittyvää sisältöä. Kohdalla tarkoitan tekstissä sanaa ja kuvassa asiaa esim. autoa. Palasin aineistoon useaan kertaan analyysin edetessä

tarkistaen toimintani luotettavuutta. Analyysissä käytetyt metodit täytyy kuvata huolellisesti ja niiden on oltava jäljitettävissä (Puusa 2020). Olen pyrkinyt kuvaamaan tarkasti käyttämäni metodit ja tekemäni valinnat. Käyttämäni laadullisen temaattisen analyysin tarkoituksena on auttaa aineiston saattamisessa selkeämpään muotoon (Tuomi & Sarajärvi 2018). Minua tekemäni taulukot ja analyysia sekä muistiinpanoja varten luomani tekstitiedosto, auttoivat selkiyttämään aineistoa. Laadullinen analyysi voi olla monimenetelmäistä ja koostua esimerkiksi sekä laadullisesta että määrällisestä aineistosta (Puusa 2020). Päädyin itsekin laskemaan kuluttamista koskevat kohdat kirjoissa, jotta saisin paremmin muodostettua käsityksen kuluttamisen määrästä eli ensimmäisen tutkimuskysymyksen vastauksesta. Tätä kutsutaan kvantifioinniksi (Puusa 2020).

Analyysia tehdessä pitää myös huomioida ajatteleeko aineiston edustavan totuutta vääristelemättä vai olevan yksi näyte todellisuudesta (Puusa 2020). Minun aineistoni on näyte. Jos analyysin pohjalle valittaisiin tämän vuoden eli 2025 myydyimmät kirjat, olisivat tulokset erilaiset, mutta samoja suuria linjoja voisi löytyä. Näytenäkökulman käyttäminen ei tarkoita, etteikö tutkija voisi tehdä laajempia päätelmiä aiheesta, jonka osa näyte on (Puusa 2020). Olen pyrkinyt tekemään analyysissä ja pohdinnoissa laajempia päätelmiä kuluttamisesta ja lastenkirjoista.

Teorian avulla tutkija rajaa aihetta, päättää näkökulman ja lähestymistavan (Puusa & Juuti 2020b). Tässä tutkimuksessa tarkastelin kuluttamista ilmastonmuutoksen hidastamisen näkökulmasta. Tiedostan, ettei se ole ainoa kriisi tässä ajassa, mutta yksi keskeisistä ja siitä on julkaistu paljon tutkittua tietoa, johon tämä tutkimus oli hyvä perustaa, kuten kuvaan luvussa 2. Tutkimukseni oli teoriaohjautuvaa eli deduktiivista laadullista tutkimusta (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Teorialähtöisessä analyysissä teoria ohjaa analyysia (Koski 2020). Tein aineiston teemoittelun teorialähtöisesti Ilmastopaneelin raporttiin pohjautuen. Teemoittelin aineiston heti alusta asti neljään luokkaan raportin kuluttamisen luokkien perusteella (Puusa 2020). Teemat olivat ruoka, asuminen, liikenne ja muu kulutus. Muodostin siis käsitejärjestelmän, jonka perusteella tein analyysin

(Tuomi & Sarajärvi, 2018). Poimin aineistoon mukaan kaikki kohdat kirjoista, jotka sisältyivät käsitejärjestelmän alle.

Laadullisessa tutkimuksessa kiinnitetään tarkasti huomiota siihen, millaisia sanoja ja lauseita aineistossa esiintyy (Juuti & Puusa, 2020a). Olisin voinut tehdä tämän tutkimuksen vain laadullisena tutkimuksena. Koin kuitenkin ekokriittisen tutkimuksen antavan tukea ja syvyyttä analyysilleni. Tätä tutkimusta suunnitellessa ja tehdessä minua kiinnostikin eniten juuri se, millaisia arvoja kuluttamiseen liittyen kirjoissa esiintyy ja tukevatko kirjat kestävän elämän taitoja.

Tiedon on oltava perusteltua (Juuti & Puusa, 2020b). Kostruktivistit ajattelevat, että todellisuutta rakennetaan kielen avulla (Kekäle & Puusa, 2020). Tämä tutkimuksen perusajatus on konstrukttiivinen. Kirjoissa käytetty kieli vaikuttaa lukijoiden käsityksiin maailmasta, mitä avasin enemmän teorian osuuden luvussa 5 Miten lastenkirjat tukevat kestävän elämän kasvatusta.

Tieteellisesti pätevien johtopäätösten tekeminen voi olla hankalaa laadulliseen aineistoon pohjautuen (Puusa 2020). Tämän takia päädyin käyttämään aiheeni kanssa ristiriitaista hankinta tapaa, kuten kuvaan tarkemmin luvussa 7.1 Aineisto ja sen hankinta. Myydyimpien kirjojen listassa oli edustettuna useita erilaisia lasten- ja nuortenkirja tyyppejä. Kaikilla kirjoilla oli eri kirjoittajat. Käyttämäni aineisto antoi laajemman näkökulman tämänhetkisistä lasten ja nuorten kirjoihin ja paremmat mahdollisuudet johtopäätösten tekemiseen. Laadullisessa tutkimuksessa tulkinta tapahtuu koko ajan jo aineistoa analysoidessa ja lisää teoriaa etsittäessä (Puusa 2020). Tässäkin tutkimuksessa tein analyysia ja tulkintaa usean kuukauden ajan tutkimusta tehdessäni. Kirjoitin muistiin ajatuksiani ja huomasin niiden syventyvän ja osittain muuttuvan työn edetessä. Teorian ja aineiston lisäksi käynnissä ollut yhteiskunnallinen keskustelu myös vaikutti siihen, mihin asioihin kiinnitin huomiota ja miten tulkitsin niitä. Esimerkiksi kohu oikeistopuolueen kuntavaaliohjelmassa negatiivisessa sävyssä mainitusta tofusta, sai minutkin miettimään uudestaan, miten tulkita yhdessä aineiston kirjassa esiintynyttä tofua.

7.4 Ekokriittinen tutkimus

Analyysissä tukena ja syventämään ajattelua käytän ekokriittistä kirjallisuuden tutkimuksen menetelmää. Lammi (2022) kirjoittaa, että yksinkertaisimmillaan ekokriittisessä kirjallisuuden tutkimuksessa tarkastellaan millainen suhde kirjallisuudella ja sitä ympäröivällä maailmalla on sekä millaisia arvoja kirjojen takaa löytyy. Ekokriitikissä keskeistä on ajatus siitä, että kirjassa voidaan viitata sen ulkopuoliseen maailmaan (Lammi 2022). Minäkin tein tässä tutkimuksessa tulkintoja kirjojen maailmasta, jotka perustuivat kokemuksiini todellisesta maailmasta. Kaikissa teksteissä ilmenee joko näkyvästi tai piilossa aikansa luontokäsitys (Lammi 2022). Ekokriittisen tarkastelun avulla pyrin tekemään näkyväksi, millaisia arvoja kirjoissa liittyy kuluttamiseen.

Aluksi ekokriitikissä tutkittiin ympäristötekstejä eli tekstejä, joissa luonnolle itsessään annetaan merkityksiä (Lammi 2022). Nykyään ajatellaan, että kaikenlaisia tekstejä voidaan lukea ekokriittisestä näkökulmasta (Brudin Borg & muut 2022). Samalla luontokäsitys on laajentunut koskemaan koko universumia sekä fantasia maailmoja (Lammi 2022). Erilaiset lähestymisnäkökulmat ovat johtaneet moninlaisiin metodeihin tehdä ekokriittistä tutkimusta (Brudin Borg & muut 2022). Keskeistä on esittää tekstille kysymyksiä, jotka liittyvät luontoon, ympäristöön, planetaariseen selviämiseen ja muuhunkin kuin inhimillisen luontoon (Brudin Borg & muut 2022). Ekokriitikissä teksteistä etsitään ympäristösanoja, jotka viittaavat todellisen maailman konteksteihin (Lammi 2022). Tutkimusta voi tehdä vain älyllisesti, mutta apuna voi käyttää erilaisia välineitä, kuten taulukkoja (Brudin Borg, Bruhn ja Wingård 2022).

Ekokriitiikin metodologia on väljä ja yhdistelee erilaisia lähestymistapoja sekä poikkitieteellisesti ekologista tietämystä ja käsitteitä (Lammi 2022). Keskeistä on lukea ja tulkita tekstejä valitusta näkökulmasta (Brudin Borg & muut 2022). Lähtökohtana on kuitenkin aina maailmaa uhkaavien ympäristökriisien esiintyminen teksteissä (Kerridge 1998). Valitsin tutkimukseni näkökulmaksi ilmastokriisin ja siihen liittyvän kuluttamisen. Ekokriitikki on usein myös

sidoksissa luonnontieteisiin (Brudin Borg & muut 2022). Tässä tutkimuksessa näkökulmana on kuluttamisen vaikutukset ilmastonmuutokseen ja niiden määrittely perustuu luonnontieteelliseen tietoon. Ekoriittisen tarkastelun tavoitteena on kritiikin lisäksi etsiä myös luovia näkökumia kestävyyskysymyksissä (Brudin Borg & muut 2022).

Toinen tutkimuskysymykseni on: Miten lastenkirjat tukevat kestäviä elämäntapoja? Lähdinkin ekokriittisen tutkimuksen avulla syventämään temaattisen analyysin avulla saamiani tuloksia pidemmälle. Millaisia toiminta- ja ajatusmalleja sekä arvoja löydän kuluttamista kuvaavista kohdista? Entä miten aineistoni kirjat tukevat taitoja, joita tarvitaan kestävässä elämässä kuten monilukutaitoa, tunnetaitoja, minäpystyvyyttä, kuvittelukykyä? Millaisia hyveitä kirjoissa esiintyy?

8 Tutkimustulokset

Tässä luvussa kerron analyysini tuloksista. Ensimmäisessä alaluvussa vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Toisessa alaluvussa vastaan toisen tutkimuskysymykseen. Lopuksi kolmannessa alaluvussa teen yhteenvedon saamistani tutkimustuloksista.

8.1 Millaista kuluttamista lastenkirjoissa esiintyi?

Lähes kaikissa aineistoni lastenkirjoissa esiintyi jonkinlaisia viittauksia neljään kuluttamisen osa-alueeseen. Vain yhdessä ensikirjassa ei esiintynyt mitään kuluttamiseen liittyvää. Kuluttaminen lisääntyi kirjoissa, mitä vanhemmille lapsille kirjat olivat tarkoitettu. Kuvakirjoissa korostui liikkuminen polttomootoriajoneuvoilla. Kuvaromaaneissa ruoka ja muu kuluttaminen taas ovat yleisempää, kuin pienemmille suunnatuissa kirjoissa.

Taulukko 1 Kuluttamiseen liittyvät kohdat kirjoissa

kirja	ruoka	asuminen	liikkuminen	muu kulutus	yhteensä
kis, kis,kissanpentu	4	2	2	0	6
Miu ja tunteikas päivä	2	1	0	1	4
kurkkaa pikkueläimet	0	0	0	0	0
älä kutita possua	0	0	1	0	1
Tatun ja Patun fantasiaseikkailu	14	34	19	3	70
Ryhmä Haun kirja-aarre	11	2	46		59
Tassulan lasten iltasatukirja	39	8	56	2	105
Zakir ja kevät	11	2	6	2	21
Mestarietsivä Peppunen	91	1	15	6	113
Neropatin päiväkirja	105	3	18	40	166

Ensikirjoissa viittauksia kuluttamiseen oli vain vähän tekstissä tai kuvissa. Lähes jokaisessa kirjassa oli ainakin yksi viittaus johonkin kuluttamisen osa-alueeseen, mutta missään ei ollut kaikkiin neljään. Yhdessä kirjassa ei ollut lainkaan viittauksia kuluttamiseen.

Kuvakirjoissa kuluttamista esiintyi paljon enemmän, kuin ensikirjoissa. Kuluttamiseen liittyvät viittaukset liittyivät pääasiassa liikkumiseen ja ruokaan. Asumiseenkin liittyviä viittauksia löytyi jonkun verran. Muuta kuluttamista kirjoissa oli niukasti.

Kuvaromaaneissa kuluttamiseen liittyviä asioita oli enemmän sekä tekstissä että kuvissa. Yhdessä kuvaromaanista Zakir ja kevät – kirjassa kuluttamiseen liittyvää sisältöä oli vähemmän, kuin kahdessa muussa kuvaromaanissa. Kirja oli tarkoitettu lukemaan opetteleville ja oli sivumäärältään paljon muita lyhyempi, sivuilla oli myös vähemmän tekstiä. Kuvaromaaneissa kuluttamista sisältävät kohdat liittyivät pääasiassa ruokaan, mutta myös muu kuluttaminen lisääntyi kuvaromaaneissa.

8.1.1 Ruokaan liittyvä kuluttaminen

Ruokaa ensikirjoista esiintyy kahdessa. Miu ja tunteikas päivä kirjassa syödään aamupalaa ja siitä tulee Miulle tyytyväinen olo. Tekstissä puhutaan lempiaamupalasta eli suolakurkkuvoileivästä ja kuvassa näkyy koko perhe aamupalapöydässä. Kis, kis, kissanpentu kirjassa on kolmessa runossa viittauksia ruokaan. Kukko puuron keittää ja Tuppen kokar gröt runoissa keitetään puuroa ja lämmitetään maitoa ja Grodorna i bastun runossa jaetaan karamellejä / de delade karamell.

Kaikissa kuvakirjoissa esiintyi ruokaan liittyvää kuluttamista. Ruokaa tai syömistä näky myös pelkästään kuvissa ilman, että sitä mainittiin tekstissä. Ruoalla ei ollut suurta merkitystä tarinoiden juoniin kahta kertomusta lukuun ottamatta Tassulan lasten iltasatukirjassa. Ensimmäisessä kriittisyydestään tunnettu huippukokki on matkalla Venetsiassa ja haluaa tilata ravintolassa spagettia. Herra Hakkarainen kävelee unissaan ravintolan keittiöön purkautuneen villapaidan kanssa, syö

spagetit kattilasta ja jättää lankavyyhdin kattilaan. Huippukokki nautiskelee elämänsä parhaan, pehmeän ja karvaisen makuisen spagettiannoksen. Toisessa tarinassa linnassa asuvan krokotiiliperheen äiti kutsuu perheensä syömään kalakeittoa. Perheen jäsenistä kukaan ei välitä kalakeitosta, vaan he pakenevat salakäytävää pihalle. Äiti kuitenkin tuntee perheensä ruokamaun ja on kattanut kalakeittopiknikin salakäytävän ulostulon eteen. Muissakin kuvakirjoissa ruokaa ja syömistä esiintyy, mutta se ei ole tarinoiden juonien kannalta merkityksellistä.

Kuvaromaaneissa ruualla ja syömisellä on juonen kannalta merkitystä sekä Mestarietsivä Peppunen -kirjan kummassakin tarinassa, että Neropatin päiväkirjassa. Zakir ja kevät -kirjassa syödään kahta muuta kirjaa vähemmän. Sen kuvissa näkyy eväitä, pitsaa ja pullaa kahvin kanssa, mutta tekstistä ruoka mainitaan vain kerran. Kirjan kuvissa on aina Amirin leipomon paperipussi, kun Zakirin isä esiintyy niissä. Pussia ei esiinny kuvissa koskaan ilman isää. Kirjan tekstissä ei missään vaiheessa viitattu pussiin tai Amirin leipomoon. Pussi ja isä esiintyivät kuvissa 5 kertaa.

Mestarietsivä Peppunen rakastuu -kirjan kummassakin tarinassa ruoka on keskeisessä roolissa juonen kannalta. Ensimmäisessä tarinassa tulisille mausteille herkkä Peppunen tuntee olonsa kummalliseksi aina kahvila Onnenkissan uuden tarjoilijan lähellä ja kuvittelee rakastuneensa tarjoilijaan. Tarjoilija paljastuu kuitenkin mestarivarkaaksi, joka yritti tulisten mausteiden avulla hämätä Peppusta saadakseen varastettua timantin. Toisessa tarinassa mestarietsivä ratkoo uhkauskirjeen arvoitusta. Uhkauskirjeessä ollut punainen tahra paljastuu ketsupiksi, joka peittää osan sanasta. Kirje ei ollutkaan uhkaus- vaan rakkauskirje.

Neropatin päiväkirjassa ruoka esiintyy aineistossa eniten. Kirjassa ruoka saa enemmän merkityksiä, kuin muissa kirjoissa. Ruokaa arvotetaan hyväksi ja pahaksi. Tofuhodareiden yhteydessä olevassa kuvassa oppilas sylkee ruokaa pois suustaan. Toffeehodareista taas keittäjän vieressä kuvassa lukee "nam nam" ja tekstissä kerrotaan niiden olevan myyntimenestys. Yksi kirjan sivujuonista liittyykin koulun keittäjän vahingossa kehittämiin toffeehodareihin. Resepti syntyy vahingossa, kun koulussa yritetään panostaa terveellisempään

ruokaan ja hodareihin laitetaan nakin sijasta tofua. Keittäjän heittäessä pois syömättä jääneitä tofuhodareita, osa hodareista tippuu vahingossa kattilaan, jossa on kuumaa toffeeta. Toffeehodarit osoittautuvat kaikkien aikojen herkuksi. Toffeehodareilla käydään kauppaa oppilaiden kesken, ne laskevat koulun oppimistuloksia, niiden puolesta järjestetään mielenosoitus ja lopulta ne pelastavat Gregin suosion uudessa koulussa. Kirjan pääjuonen eli koulun rahoituksen pelastamisessa myös ruualla on iso merkitys. Greg on treffeillä ihastuksensa kanssa hampurilaispaikassa. Ihastuksen rikas isä ei jätä nuoria kahden. Gregin entisestä latinan opettajasta on tullut koulun sulkeuduttua hampurilaispaikan tarjoilija ja Greg puhuu opettajan kanssa latinaa. Ihastuksen isä on vaikuttanut Gregin koulussa oppimista taidoista ja päättää ruveta rahoittamaan Gregin koulua.

8.1.2 Asumiseen liittyvä sisältö

Kahdessa ensikirjassa oli viittauksia asumiseen. Älä kutita possua! -kirjassa on yhdessä kuvassa rakennus, joka näyttää talolta. Kis, kis, kissanpoika kirjan runossa Keisari kiertää kartanoa.

Kuvakirjoissa koteja oli monenlaisia: tavallisen näköisestä sekasotkuisesta lapsiperheen kodista linnaan ja kaikkea siltä väliltä. Tatun ja Patun tarina alkaa kirjoille tyypilliseen tapaan arkisesta kodista, tällä kertaa kylpyhuoneesta. Pojat huomaavat hampaita pestessään, että peilikaapista loistaa valoa ja takaseinän tilalla onkin käynti Avathoriin, fantasiamaailmaan. Avathorissa koteina on valtiaille linnoja ja tavallisilla kyläläisillä puisia mökkejä. Tassulan lasten iltasatukirjassa esiintyy tavallisia koteja ja isoäidin punainen mökki. Ryhmä Haun kirja-aarteessa mainitaan kaksi kertaa koti.

Kuvaromaaneista kaikissa esiintyi koteihin ja asumiseen liittyvää sisältöä. Zakirin keväässä ja Neropatin päiväkirjassa puhutaan kummassakin kodeista ja joissakin kuvissa myös ollaan kodeissa. Mestarietsivä Peppusessa ei kerrota mitään kodista, mutta yhtenä iltana mestarietsivä Peppunen petaa sängyn toimistoonsa. Tarinoissa päivät alkavat ja päättyvät usein toimistoon. Mestarietsivän voi ajatella

asuvan toimistossa, kodiksi kuitenkin laskin toimiston vain sen kerran, kun sängynpetaaminen mainittiin tekstissä.

8.1.3 Liikkumiseen liittyvä sisältö

Ensikirjoissa liikkumiseen liittyvää sisältöä oli hyvin vähän. Yhdessä kuvassa maatilan eläimistä kertovassa kirjassa näkyy traktori laitumella lampaiden kanssa.

Kuvakirjoista kahdessa autot ja muut polttomoottoriajoneuvot ovat isossa roolissa. Ryhmä Haun kirja-aarteessa pennut pelastavat ja korjaavat asioita käyttäen apunaan erilaisia ajoneuvoja. Jokaisella pennulla on oma ajoneuvonsa. Nappikirjan napeista myös useamman pennun ääni oli moottorin pärinää tai jyrinää. Kirjassa on kuvissa ja tekstissä yhteensä 46 liikkumiseen liittyvää kohtaa ja 50 ääninapin painamiskohta, joiden ääni liittyy liikkumiseen. Ryhmä Haun kirja-aarteessa liikuttiin vai vähän muuten, kuin ajoneuvoilla.

Tassulan lasten iltasatukirjassa Mauri Kunnas on kirjoittanut uusiksi perinteisiä satuja, Punahilkan ja Tuhkimon siten, että autot olivat keskeisessä roolissa. Punahilkan isoäidin auto on rikki ja isoäiti jää kotiin korjaamaan autoaan. Autonmuotoisia keksejä leiponut Punahilkka lähtee isoäidin luokse Harry&Taavetti moottoripyörällään. Matkalla huoltoasemalla tankatessa Amerikanraudalla ajava nälkäinen susi näkee punahilkan ja lähtee isoäidin talolle. Perille päästyään susi sulkee isoäidin amerikanrautansa takakonttiin ja jää odottamaan Punahilkan saapumista paikalle. Kun susi meinaa syödä Punahilkan amerikanrautansa hurjalla kidalla, poliisiauto ja hinausauto onneksi osuva paikalle ja pelastavat sekä Punahilkan että isoäidin.

Tuhkimossa ei valmistauduta tanssiaisiin vaan kiihdytyskilpailuihin. Paha äitipuoli ei halua likaista ja autotonta Tuhkimo-Timoa mukaan kilpailuihin, mutta hänen apuaan tarvitaan kilpailuihin valmistautumisessa. Tuhkimo vaihtaa velipuoliensa autojen öljyt huolellisesti, ilman että pisaraakaan öljyä päätyy maahan. Hyvä haltija palkitsee Tuhkimon huolellisuudesta öljyn käsittelyssä ja loihtii Tuhkimolle vedellä kulkevan kaikkien aikojen hienoimman dragsterin, mutta puolen yön

aikaan koko auto muuttuisi taas vedeksi ja höyryksi. Kilpailuissa Tuhkimo tekee maailman ennätyksen, prinsessa rakastuu Tuhkimo-Timoon ja kellon lyödessä kaksitoista jäljelle jää vain ajokypärä. Lopulta prinsessa löytää Tuhkimon, jolle kypärä sopii ja he saavat toisensa sekä häälahjaksi sähköauton, joka ei tietenkään kiihdy yhtä nopeasti, kuin dragsteri. Tassulan lasten iltasatu kirjan muissa saduissa liikutaan busseilla, kävellen, veneillä. Kuvissa esiintyy myös juna, laiva ja polkupyörä. Kirjan yhdeksästä sadusta liikkumista esiintyy seitsemässä.

Tatun ja Patun fantasia seikkailussa ei autoja ollut lainkaan. Siinä kuljettiin seikkailussa pitkiä matkoja kävellen ja lopulta lahjaksi saaduilla hevosilla.

Kuvaromaaneissa kävellään paljon. Etenkin Zakir ja Peppunen liikkuvat kirjoissa koko ajan kävellen. Kirjoissa esiintyy kuvissa myös autoja. Mestarietsivä Peppusessa on myös mielikuvituksellisempia liikkumistapoja kuten lentäminen kuumailmapallolla ja liitely päivänvarjolla. Greg liikkuu kävelyn lisäksi muita päähenkilöitä useammilla välineillä, kuten pyörällä, koulubussilla ja autolla.

8.1.4 Muuhun kuluttamiseen liittyvä sisältö

Muuhun kuluttamiseen ensikirjoissa liittyy ainoastaan Kis, kis, kissanpoika kirjan Grodarna i bastun -runo, jossa mainitaan hieno hotelli.

Tassula lasten iltasatukirjassa oli ainoa satukirjojen ostamiseen viittaava kohta. Tarinassa huippukokki ostaa muotiliikkeestä itselleen uuden villapaidan. Åsa Nokkelan Saagassa rikkaat veljekset antavat omaisuuttaan lahjaksi köyhälle yksinhuoltajaäidille, koska kummankin haluaman kuuman lähteen saisi se, joka antaisi hänelle paremman lahjan.

Tatun ja Patun fantasiaseikkailussa ei osteta mitään, mutta siinä yövytään majatalossa ja annetaan lahjaksi pajusta punottu vesisarvi. Ryhmä Haun kirja-arteessa ei ollut mitään muuhun kuluttamiseen liittyvää.

Kuvaromaaneista muuta kuluttamista on sekä Zakir ja keväässä että Mestarietsivä Peppusessa. Zakir ja kevät -kirjassa Zakir näkee kirjassa kadulla kaupan mainoksen lähestyvistä äitienpäivästä. Hän menee heti kauppaan ja ostaa äidilleen lahjaksi kauppiaan tekemän jokoavaimen polkupyörän korjaamista varten. Mestarietsivä Peppusessa muu kuluttaminen on ruuan ostamista torilta tai liikkuvista kojuista, jotka olivat autoja.

Neropatin päiväkirjassa muuta kuluttamista esiintyy enemmän. Siinä ostetaan esimerkiksi sarjakuvia, robotti kouluun, tietokoneita, ruokaa ja koulutarvikkeita. Tarinassa käydään kampaajalla ja autokaupassa. Tavallisten tavaroiden lisäksi kirjassa on myös myytävänä huutokaupassa opettajat. Parempaa opetustakin saa koulusta ostaa rahalla.

8.2 Miten lastenkirjat tukevat kestäviä elämäntapoja?

Tässä alaluvussa vastaan toiseen tutkimuskysymykseeni eli Miten lastenkirjat tukevat kestäviä elämäntapoja. Tarkastelen ensin kuluttamisen kestävyyttä verraten kohtia luvussa 2 esittelemääni Ilmastopaneelin raporttiin kuluttamisesta. Sen jälkeen tarkastelen teoriaosuuteni lukuihin 4 ja 5 pohjautuen, miten aineiston kirjat tukevat kestävä elämän taitoja.

8.2.1 Ruokaan liittyvien sisältöjen kestävyys

Ensikirjoissa oli kahdeksan asiaa, jotka liittyivät ruokaan. Teksteissä ja kuvista antropomorfiset eläinhahmot keittivät puuroa ja lämmittivät maitoa tai söivät esimerkiksi suolakurkkuleipää. Niissä esiintyi eläinperäisistä ruoka-aineista ainoastaan maitoa, ruoka-aineiden alkuperään ei ollut mitään mainintoja tai eikä kohdissa vaikuttanut syntyvän ruokahävikkiä. Ne olivat siis kestävien elämäntapojen mukaisia.

Ruokaan ja syömiseen liittyvät kohdat olivat kuvakirjoissa kohtuullista ja kestävien elämäntapojen mukaista. Eläinperäisiä tuotteita kirjoissa esiintyi vain vähän. Kaikissa kirjoissa syötiin pääasiassa kasviperästä ruokaa ja eläinperäisiin ruoka-aineisiin oli viittauksia vain vähän. Kuvakirjojen ainoa kohta, jossa ruokailu

ei ole kestävien elämäntapojen mukaista, on Tatum ja Patun fantasiaseikkailussa, jossa hallitsija Tulikallolle on katettu ylellinen pitopöytä. Kirjassa kerrotaan pitopöydän olevan Tulikallolle eikä kuvassa istu muita hahmoja pöydän ympärillä. Kuvasta ja tekstistä voi siis olettaa kaiken ruuan olevan vain yhtä henkilöä varten. Ruokaa on yllin kyllin yhdelle hengelle ja ruokahävikin syntymisen riski on suuri. Lihaa ei pitopöydässä näyttäisi olevan, mutta muita eläinperäisiä tuotteita, kuten juustoa ja kananmunia on siihen katettu.

Kuvaromaaneista Zakirin keväässä ja Mestarietsivä Peppusessa mainitut ruoka-aineet ovat kasviperäisiä tai niiden yhteydessä ei oteta kantaa ruoan ainesosiin. Esimerkiksi Mestarietsivä Peppusessa valmistetaan currya. Voimakkaita mausteita yritetään käyttää päähenkilöä vastaan, mutta muita merkityksiä ruualle ei anneta. Neropatin päiväkirjassa taas ruokaan liitetään arvoja ja sitä käytetään kuvaamaan paremmuutta. Tofun kuvataan olevan pahaa ja siitä saa syömäkelpoista vain kuorruttamalla sen toffeella. Kun tofu kuorrutetaan toffeella, se on suosittua, mutta epäterveellistä ja saa koko koulun oppimistulokset laskemaan. Täysliharuokia käytetään kuvaamaan paremmuutta. Gregin omassa heikkotasoisessa koulussa syödään erilaisia hodareita, omia eväitä ja makaronia. Toisessa kalliimmaksi ja halutummaksi kuvatussa koulussa taas on lihanleikkuu pöytä ja ruuaksi grillikylkeä. Omassa koulussa ruokaa on tarjolla rajallisesti ja paremmaksi kuvatussa koulussa lihanleikkuupöydälle jää jämiä. Lihalle annetut merkitykset eivät tue kestävä elämäntapoja. Kirjassa on myös toffeehodareiden syöntikilpailut, mikä kestävyuden kannalta toisintaa tuhlailevaa ja vääristynyttä mallia syömisestä.

8.2.2 Asumiseen liittyvien sisältöjen kestävyys

Asumisen kestävyydestä on aineiston kirjojen perusteella vaikea tehdä päätelmiä. Kirjoissa ei kuvata asumista siten, että sen kestävyydestä voisi tehdä päätelmiä kestävyteen liittyen. Eri kirjaluokissa ei myöskään esiintynyt eroja sen suhteen, mitä asumisesta kerrotaan. Kirjoissa esiintyy tavallisen oloisia koteja, mökkejä, kartano ja linnoja. Linnoissa asui pääasiassa hallitsijoita ja heidän alamaisiaan. Niissä voisi ajatella asumisväljyyden olevan iso, mutta kirjoissa ei

mitenkään viitattu asiaan. Kestävästi asuttaessa pitäisi asua kohtuullisen kokoisessa asunnossa.

8.2.3. Liikkumiseen liittyvien sisältöjen kestävyys

Kirjoissa liikkuminen ilmeni kestävyuden kannalta kolmella tavalla. Joko kirjassa pääasiassa käveltiin, liikuttiin autoilla nykyistä todellisuutta vastaavalla tavalla tai liikuttiin erilaisilla polttomoottorilla toimivilla kulkuvälineillä kestävyuden kannalta aivan liiallisesti. Nykyistäkin liikkumista vastaava tapa on kestävyuden kannalta liiallista ja toisintaa haitallista käyttäytymismallia.

Liikkumistakin ensikirjoissa on vain vähän. Tekstissä ja kuvissa liikutaan jalan Kis, Kis, Kissanpoika kirjassa. Älä kutita possua! kirjassa on kuvassa traktori pellolla ihminen ohjaajan paikalla, mutta tekstissä traktorista tai kulkemisesta ei puhuta mitään. Ensikirjoissa liikkuminen oli kestäväää.

Kuvakirjoissa liikkumisen tavat jakautuivat suuresti kestävyuden näkökulmasta. Kahdessa kirjassa erilaiset polttomoottoriajoneuvot olivat keskeisessä osassa. Niissä kestävyuden kannalta ajettiin polttomoottoriajoneuvoilla aivan liikaa. Toisaalta Tatun ja Patun fantasiaseikkailussa ei autoiltu lainkaan vaan käveltiin ja ratsastettiin. Liikkuminen polttomoottoriajoneuvoilla liittyi suurimmassa osassa tarinoita paikasta toiseen kulkemiseen. Nykyisen kaltainen liikkuminen paikasta toiseen polttomoottoriajoneuvoilla aiheuttaa paljon hiilidioksidi päästöjä, joten kestävyuden kannalta pitäisi suosia muita liikkumismuotoja. Liiallista ajamista oli kahdessa sadussa Tassulan lasten iltasatukirjassa. Uusiksi kirjoitetussa versiossa Tuhkimosta, on juonen kannalta keskeisessä osassa kiihdytyskilpailut. Saman kirjan Punahilkka sadussa moottoripyörät, erilaiset henkilöautot ja rekat on tuotu tärkeään osaan tarinaa. Sadussa on myös kohta, jossa Punahilkka tankkaa suuren, punaisen moottoripyöränsä huoltoasemalla. Se oli koko aineiston ainoa kohta, jossa suoraan kerrottiin ajoneuvojen olevan polttomoottorilla liikkuvia. Toisaalta samassa kirjassa puhuttiin erikseen sähköautoista sekä vedellä kulkevasta autosta, muiden kulkuneuvojen voi siis päätellä toimivan polttomoottoreilla. Polttomoottoriautoja pidetään kirjassa parempina, kuin sähköautoja. Sähköautojen kerrotaan olevan ”*tietysti*

dragstereita hitaammin kiihtyviä” (Kunnas 2023) ja kaikki sähköautot on piirretty pyöreähköinä möhkäleinä eikä niissä esiinny paljoa yksityiskohtia, kun kuvien dragstereissa yksityiskohtia on enemmän. Kuvissa sähköautot esitetään myös pienempi kokoisina ja pääosassa olevat dragsterit isoina. Toisaalta tarinassa polttomoottoria tehokkaampana vaihtoehtona esitetään vedellä toimiva dragsteri, joka voittaa kiihdytyskilpailut. Se kiihtyi tarinassa puolessa sekunnissa nolasta sataan ja voitti ylivoimaisesti kaikki polttomoottoriautot. Vedellä kulkevan auton voi ajatella kuvaavan vetyautoa. Yhdessä kirjan tarinassa ollaan turistimatalla Venetsiassa, mutta tarinassa ei kerrota, miten paikalle on matkustettu. Kestävyiden kannalta matkustustavalla on suuri merkitys.

Ryhmän Haun kirja-aarteessa ei myöskään oteta tekstissä tai kuvissa kantaa siihen, millä käyttövoimalla kulkuneuvot liikkuvat. Kirjan nappeja painamalla saa kuitenkin aikaiseksi erilaisia pärinöitä. Esimerkiksi kun tarinassa otetaan kanit kiinni porkkanamaalta ja lastataan ne kuljetushäkeissä Kajan helikopteriin kuljetettavaksi pois, on lauseessa Kajan nimen jälkeen kuvake, jota vastaavaa nappia pitää painaa. Nappia painamalla kuulee helikopterin roottoreiden säksätystä. Kirjassa on 39 ääninappia, joista 6 tulee jonkinlaista pärinää ja yhdestä napista painamalla tulee kuumailmapallon polttimoiden kohinaa ja toisesta avaruusaluksen ääntä. Kirjan tarinoiden aikana polttomoottorista tulevaa ääntä pitävää nappia painetaan yhteensä 33 kertaa. Kirjassa liikkuminen ei ollut kestävä. Kirjassa lennettiin helikopterin lisäksi myös kuumailmapallolla. Kuumailmapalloissa polttoaineena käytetään propaania (Luoma 2020), joten niitä ei voi pitää kestävästä liikkumistapana.

Kaikissa kuvaromaaneissa käveltiin. Neropatin päiväkirjassa liikuttiin myös erilaisilla autoilla, kahdessa muussa kirjassa autoja oli vain kuvissa. Neropatissa yhdessä kuvassa oli myös pyörä. Kirjassa myös viitattiin useammassa kohdassa lomamatkailuun ja opettaja pisti oppilaat esimerkiksi vertailemaan tunnilla eri risteilyaluksia, jonne opettaja aikoi lähteä koulun sulkeuduttua. Mestarietsivä Peppusessa oli myös muita tapoja liikkua kuten kuumailmapallo ja liitely päivänvarjolla. Kestävyiden kannalta kuvaromaaneissa liikkuminen oli pääasiassa kestävä. Neropatin päiväkirjassa kuljettiin enemmän

polttomoottoriajoneuvoilla, kuin muissa kirjoissa. Laivamatkustaminen ja koulumatkojen kulkeminen autolla eivät ole kestäviä toimintamalleja.

8.2.4. Muuhun kuluttamiseen liittyvien sisältöjen kestävyys

Muuta kuluttamista esiintyy ensi- ja kuvakirjoissa vain vähän. Kuluttaminen on niissä kestäväällä tasolla.

Lasten- ja nuorten romaaneissa muun kuluttamisen määrä vaihteli. Zakir ja kevät -kirjassa Zakir näkee kadulla kaupan mainoskytlin ja saa idean ostaa äidilleen äitienpäivälahjan. Lahja on kauppiaan tekemä jakoavain pyörän korjaamista varten. Itse lahjaa voi pitää kestäväenä eli se on lähellä, käsin tehty työkalu. Rakkauden osoittamista lahjalla voisi mallittaa kirjassa kestävämmälläkin tavalla, kuin sen ostamisella. Kirjassa harjoitellaan rakkauden tunnistamista ja mietitään sen kohteita, mutta lahjan itsessään ei ollut juonen kannalta merkityksellinen. Rakkautta olisi voinut osoittaa kestävyuden kannalta paremmilla tavoilla esimerkiksi aineettomalla lahjalla, itsetehdyllä kortilla tai poimimalla kukkasia.

Neropatin päiväkirjassa melkein kaikki on myytävänä. Koulu, opettajat ja parempi opetus ostettavissa. Muuta kulutusta kirjassa esiintyy myös pääasiassa suhteessa kouluun. Sinne hankitaan tarvittavia välineitä, kuten esimerkiksi kirjastoon sarjakuvia ja kirjoja, käytettyjä huonekaluja sekä robotti, joka toimii ensin siivoajana ja myöhemmin rehtorina. Oppilaat taas ostivat Priimusklubin jäsenyyksiä, joka mahdollisti paremman oppimisympäristön koulussa. Kirjassa myös käytetään palveluita, kuten kampaajaa ja käydään elokuvissa sekä ostetaan opettajien palveluita. Huonekaluja ja kirjoja hankitaan käytettynä. Koululaiset myös myyvät toisilleen korismatsien jälkeen lattialta kerättyjä herkkuja. Muuta kulutusta esiintyy kirjassa melko paljon eli 40 kohdassa, mutta sitä voi pitää melko kestäväenä. Uusia asioita hankittiin kohtuudella ja ne tulivat tarpeeseen esimerkiksi koulun kirjastoon. Käytettyjä asioita hankittiin kirjassa useassa kohdassa.

8.2.5. Kestävä kuluttaminen kirjoissa

Aineiston kirjoissa esiintyy jonkin verran kestäviä kulutustekoja. Ryhmä Haun kirja-aarteessa koirat auttavat useammassa kohdassa rikkinäisten asioiden korjaamisessa ja korjaamisessa käytetään kierrätysosia kuten avaruusaluksen katkennut antenni korvataan henkarilla. Kirjassa myös rakennetaan superkärry vanhoista ravintolatarvikkeista. Tassulan lasten iltasatukirjan Punahilkka ja Tuhkimo tarinoissa kummassakin korjataan itse autoja. Zakir ja kevät kirjassa kerrotaan Zakirin äidin pitävän pyörien korjaamisesta.

Uuden tavaran hankkimatta jättäminen ja sen sijaan uusien käyttötarkoitusten löytäminen jo olemassa oleville tavaroille on yksi kiertotalouden periaatteista. Tatun ja Patun fantasiaseikkailussa kylpyhuoneen peilikaapista kuulunut ääni on kutsunut kaksikon seikkailuun, mutta ennen seikkailua täytyy varustautua.

”Loistavaa, kaikki tarvittava löytyy täältä.”

(Havukainen & Toivonen, 2023, s. 6)

He keräävät seikkailussaan tarvittavat asusteet ja varusteet ympäriltään kylpyhuoneesta. Uusia käyttötarkoituksia saavat tavarat auttavat tarinan ratkaisussa. Valtakunnassa epäjärjestystä ja luonnon tuhoutumista pahoilla ennustuksillaan aiheuttanut vallanhimoinen hallitsijan neuvonantaja joutuu tarinan loppuksi korvaamaan pahat tekonsa kestävillä teoilla, kuten istuttamalla uusia puita.

Neropatin päiväkirjassa koululle hankittiin käytettyjä huonekaluja ja saatiin lahjoituksena kirjoja. Mestarietsivä Peppusessa ei osteta mitään käytettynä, mutta yksi kirjassa esiintyvä paikka on antikvariaatti.

8.2.6 Kestävien elämäntaitojen vahvistuminen

Teoria osuuden luvussa 4. Kasvatus muutoksen edistäjänä kirjoitin ekososiaalisen kasvatuksen tavoitteena olevan muutoksen aikaan saaminen yksilöiden käyttäytymisessä suhteessa luontoon ja kestävyysmurrokseen. Tavoitteen saavuttamisessa auttavat tieto, hyveet, joiden kautta hyvä elämä määritellään, tunnetaidot ja kuvittelukyky. Luvussa 5 Lastenkirjat osana kestävän elämän kasvatusta tarkastelin, miten kirjallisuuden avulla kestävän elämän taitoja voidaan vahvistaa. Tässä alaluvussa analysoin, miten aineistoni kirjat tukevat edellä mainittujen asioiden oppimista.

Tietoa ilmastonmuutoksesta tai muista ympäristökriiseistä on vain yhdessä kohdassa. Tassulan lasten iltasaduissa kerrotaan, ettei auton öljyä saa päätyä maahan. Tietoa luonnosta ja etenkin eläimistä kirjoissa on jonkin verran. Etenkin kahdessa ensikirjassa sisältönä on eläinten tunnistamisen ja nimeämisen opettelu. Älä kutita possua! kirjassa opetellaan yhdistämään eläin ja ääni ja Kurkkaa! pikkueläin -kirjasta taas saa tietoa eläinten elintavoista.

Monilukutaidon osa-alueista kriittistä lukutaitoa vahvistaa etenkin Neropatin päiväkirja. Ironian ja huumorin avulla esitetty koulutuspoliittinen kritiikki herättää lukijan miettimään, mitkä asiat vaikuttavat opetuksen laatuun ja miten koulutusta pitäisi rahoittaa. Koulun oppimistulokset ovat romahtaneet ja sen seurauksena rahoitusta leikataan. Koulun yrittää kerätä rahaa mahdollisuudella ostaa parempaa opetusta, myymällä mainostilaa koulusta, huutokauppaamalla opettajia sekä vuokraamalla osan koulun tiloista yrityskäyttöön. Hankkeet eivät kuitenkaan tuota riittävästi ja koulu lakkautetaan. Greg tekee koulussa oppimallaan latinalla vaikutuksen rikkaaseen autokauppiaseen, joka tekee koululle ison lahjoituksen.

Ympäristölukutaitoa eli taitoa ymmärtää omien valintojen seuraukset ympäristölle ei kirjoissa juurikaan käsitellä. Kirjoissa on vähän sisältöä, jonka voi ajatella vahvistavan ymmärrystä omien toimien vaikutuksista. Tassulan lasten iltasatukirjan Tuhkimotarinessa kohta, jossa Tuhkimo toimii vastuullisesti.

”Öljyä vaihtaessaan hän oli hyvin tarkka, ettei pisaraakaan valunut maahan. Hän tiesi, että öljy pilaisi pohjavettä.”

(Kunnas 2023)

Tunnetaitoja käsitellään etenkin Miun tunteikas päivä ja Zakir ja kevät kirjoissa. Miun päivän takakannessa kerrotaan kirjassa harjoiteltavan tunteiden sallimista, nimeämistä ja tunnistamista sekä kehotietoisuutta. Myös Zakirin kevään takakannessa mainitaan kirjan kertovan tunteista. Siinä Zakirin rinnassa tuntuu kutkuttava olo ja hän yrittää tunnistaa rakkautensa kohdetta. Viimeisellä sivulla hän huomaa rakastuneensa kevääseen ja sen merkkeihin luonnossa sekä elämään. Tunnetaitojen lisäksi kirja vahvistaa ympäristösuhdetta, kun lukija huomaa itsekin pitävänsä keväästä ja auringosta. Empatiaa eläimiä ja luontoa kohtaan herätellään melkein kaikissa kirjoissa. Ensikirjoissa lukija pääsee toiminnallisesti rakentamaan positiivisia käsityksiä söpön näköisistä eläimistä. Kuvakirjoissa Ryhmä Haun ja Tassulan sankarilliset, antropomorfiset eläimet herättelevät positiivisia tunteita. Lasten ja nuorten romaaneista Peppusessa antropomorfiset eläimet auttavat sankari ratkaisemaan arvioituksia. Kirjassa antropomorfisena hahmona esitetään nisäkkäiden lisäksi hyönteinen, joka näyttää siiralta.

Minäpystyvyyttä vahvistaa kirjojen samastuttavat hahmot, jotka ratkaisevat ongelmia. Tatu ja Patu saavat ratkaistua Avathorin valtakunnan ongelman. Vallanhimoinen Kuningattaren neuvonantaja haluaa kaapata vallan ja keksii pahaenteisen ennustuksen. Ihmiset rupeavat tuhoamaan luontoa välttyäkseen ennustuksen toteutumiselta. Kaksikko ratkaisee ongelman vessasta keräämiensä taikakalujen avulla ja paha saa palkkansa. Neuvonantaja joutuu korjaamaan luonnolle aiheutuneen tuhon. Monissa muissakin tarinoissa on samastuttavia ja neuvokkaita hahmoja. Tassulan lasten iltasatukirjan tarinoissa on useita samastuttavia hahmoja kuten Herra Hakkarainen, joka vahingossa aiheuttaa kommelluksia, Åsa Nokkela, joka ratkaisee kiistan ja joulupukin apulaistonttu Timo, joka haluaa auttaa joulupukkia. Ryhmä Haun koirat ratkaisevat ongelmia ja pelastavat pulaan joutuneita ihmisiä. Mestarietsivä Peppunen ratkoo kiperät ongelmat kummassakin tarinassa. Neropatin

päiväkirjan Greg, joka pelastaa koulunsa, on varhaisnuorille samastuttava hahmo kouluun ja tyttöihin liittyvine ongelmineen.

Ekososiaaliseen kasvatukseen liitettyihin hyveitä vahvistavaa sisältöä löytyi myös kirjoista. Viisauden merkitystä hyvälle elämälle vahvistavaa etenkin Neropatin päiväkirja. Greg onnistuu pelastamaan koulunsa, kun hän päättää käyttää latinan taitoaan hampurilaispaikassa entisen opettajansa kanssa. Ryhmä Haussa koiranpennut myös käyttävät taitojaan ja tietojaan tarinoissa ratkoessaan pelastustehtäviä. Myös Mestarietsivä Peppunen toimii viisaasti etsiessään johtolankoja, joiden avulla arvoitukset ratkeavat.

Oikeudenmukaisuutta vahvistavat tarinat, joissa päähenkilöt ratkaisevat tilanteet siten, että hyvä voittaa pahan. Tassulan lasten iltasatukirjassa Åsa Nokkelan sagassa päähenkilö keksii keinon, jonka avulla köyhä yksinhuoltaja saa pitää kotinsa, ja häntä velkoneet talonpojat saavat nenilleen, mutta eivät myöskään menetä omaisuuttaan. Mestarietsivä Peppunen paljastaa mestarivarkaan, joka yritti varastaa timantin. Tatun ja Patun fantasia seikkailussakin paha saa palkkansa, kun hallitsijan neuvonantajan vallankaappausyritys epäonnistuu ja hän joutuu omalla työllä korvaamaan aiheuttamansa vahingot.

Kirjojen tarinoissa on paljon rohkeita hahmoja. Ryhmä Haun koirat, Tatu ja Patu, Mestarietsivä Peppunen sekä Tassulan lasten iltasatukirjan Väinämöinen toimivat kaikki rohkeasti. Zakirin voi ajatella toimivan rohkeasti, kun hän etsii rakkautensa kohdetta ja opettelee tunnistamaan tunteitaan.

Kohtuullisuutta vahvisti useimmat tarinoista. Poikkeuksena olivat kaksi Tassulan lasten iltasatukirjan tarinat, joissa erilaisilla kulkuneuvoilla ajettiin turhan takia. Etenkin kohtuullisuutta vahvistivat Tatun ja Patun kekseliäät tavat uusiokäyttää kylpyhuoneesta löytyneitä tavaroita ja Ryhmä Haun kirjassa rikkoutuneiden asioiden korjaaminen kierrätysmateriaaleilla.

”Rekku korjaa avaruusaluksen. Hän vaihtaa katkenneen antennin tilalle henkarin. Laskutelineen pyörän hän korvaa polkupyörän renkaalla. Älä heitä pois, käytä pois! Rekku haukahtaa.”

(Ryhmä Haun kirja-aarre 2023)

Edelliset mainitsemani kohtuullisuutta vahvistavat kohdat vahvistavat myös vastuullisuutta. Niiden lisäksi sitä vahvistaa myös Tassulan lasten iltasatukirjan kohta, jossa Tuhkimo toimii vastuullisesti vaihtaessaan öljyt. Vastuullisuutta vahvistavana voi pitää myös kaikkia kohtia kirjoissa, joissa toimitaan sosiaalisesti oikeudenmukaisesti.

Aineiston kirjoissa myötätuntoa vahvistettiin kahta kautta, kuvaamalla tekstissä myötätuntonsa toimintaa tai herättämällä myötätuntoa kirjan hahmoja kohtaan. Myötätuntoa kirjoissa osoittavat hahmot Tassulan lasten iltasatukirjan tarinassa Villen viisaritemppu, joka huomaa joulupukin olevan väsynyt ja kaipaavan lisää unta. Ville pysäyttää koko kylän herättävän kellon viisarit, jotta joulupukki saa nukkua aamulla pidempään. Ryhmä Hau kirjassa myötätuntoa osoitetaan pelastettavia hahmoja kohtaan. Neropatin päiväkirjassa Greg osoittaa useassa kohdassa myötätuntoa muita kohtaan.

” Mun käy kyllä jäbää vähän sääliksi. Kun nimi on tollanen, se ei voi tehdä elämässään mitään muuta kuin jatkaa autokauppaa sitten kun isäukko päättää panna hanskat naulaan.”

(Kinney 2023, s. 72)

Myötätuntoa kirjan hahmoja kohtaan herätellään kaikissa kirjoissa, mutta etenkin Miun tunteikkaassa päivässä, jossa esimerkiksi isovelji säikäyttää Miun ja yrittää repiä palloa pois Miulta. Tatun ja Patun fantasiaseikkailussa myötätuntoa herättää pulassa oleva hyvä hallitsija Una sekä itse seikkailija kaksikko, jotka joutuvat ensin verenhimoisen peikon uhriksi ja vielä myöhemmin kypärasotilasarmeijan hyökkäyksen kohteeksi. Tassulan lasten iltasatukirjan Tuhkimo-Timo herättää myös myötätuntoa, koska äitipuoli kohtelee häntä huonosti ja hän joutuu asumaan autotallissa. Saman kirjan Punahilkka ja isoäiti herättävät myös myötätuntoa suden uhatessa heitä. Mestarietsivä Pepusessa myötätuntonsa herää uhkauskirjeen saanutta Tiukua kohtaan.

Kaikki aineiston kirjoissa vahvistavat kuvittelukykyä, mutta etenkin ne, joiden maailmassa on enemmän mielikuvituksellisuutta. Osassa aineiston kirjoista maailma ja tapahtumat ovat realistisia. Kuvittelukyky ja mielikuvitusta

vahvistetaan etenkin Kis, Kis, kissanpoika runokirjassa, jossa runot herättelevät esimerkiksi pohtimaan Elli etanan ajatuksia.

”Etana Elli kannolla kelli, katseli kuuta, vaan aatteli aivan muuta!”

(Sironen-Hänninen 2023)

Peppusen mangasarjakuvista vaikutteita saanut todellisuuden ylittävämaailma ja viittaukset japanilaiseen kulttuuriin herättelevät kuvittelukykyä useilla tavoilla. Päähenkilönä on pylyposkinen hahmo ja muita hahmoja ovat esimerkiksi sukupuuttoon kuollut Stellerin merilehmä, siira ja aasialainen onnenkissa. Kirjassa on myös sankarivaras, joka kiinni jäädessään pakenee paikalta päivänvarjolla liitelemällä. Tassulan lasten iltasatukirjassa ja Ryhmä Haun kirja-aarteessa taas maailmat ovat realistisia, mutta osa eläimistä on antropomorfisia. Ryhmä Haun kirja-aarteessa myös ihmiset ja antropomorfiset eläimet toimivat rinnakkain ja välillä koirat ovat ihmisiä viisaampia. Neropatin päiväkirjan maailmassa on dystopisia piirteitä, mutta se on vahvasti sidottu reaali maailmaan. Yhdessä kohtauksessa kirjastonhoitaja hankkii koulun kirjastoon omilla rahoillaan sarjakuvia, koska kirjastossa ei ole lainattavaa. Sarjakuvien sankari on antropomorfinen krokotiili. Vanhemmat tekevät sarjakuvista valituksen, koska krokotiilillä ei ole housuja. Jotta sarjakuvia ei poistettaisi, joutuu kirjastonhoitaja piirtämään kaikkiin sarjakuviin housut krokotiilille. Seuraavaksi vanhemmat valittavat eläinkirjoista, joissa eläimet ovat ilkiälästä, ja kirjastonhoitaja sensuroimaan sisältöä piirtämällä mustat palkit eläinten eteen.

8.3 Yhteenveto

Kuluttamista esiintyi yhdeksässä kirjasta kymmenestä. Kuluttaminen lisääntyi aineiston kirjoissa, mitä isommille lapsille ne oli tarkoitettu. Ensikirjoissa oli kuluttamiseen liittyviä kohtia vain vähän. Kuvakirjoissa niitä oli enemmän ja kuvaromaaneissa selkeästi eniten. Aineiston kirjoissa kuluttaminen pääasiassa kohtuullista ja monilta osin kestäväällä tasolla. Ruokaan ja liikkumiseen liittyvää sisältöä esiintyi kirjoissa eniten. Ruokaan esiintyvää sisältöä oli paljon etenkin kouluikäisille suunnatuissa kuvaromaaneissa. Niissä kahdessa kirjasta kolmessa

ruoka oli myös juonen kannalta olennaista. Kuvaromaaneissa esiintyi myös muuta kuluttamista enemmän, kuin muissa kirjaluokissa. Neropatin päiväkirja, Helppo nakki kirjassa kuluttamista esiintyi selkeästi enemmän, kuin muissa kirjoissa. Kuvakirjoissa nousi etenkin esille liikkuminen polttomoottoriajoneuvoilla. Kahdessa kuvakirjasta kolmessa polttomoottoriajoneuvoilla liikkuminen oli keskeistä tarinoiden kannalta. Noissa kirjoissa esiintynyt liiallinen ajaminen, oli kestävämmintä kirjoissa esiintyneistä sisällöistä. Kirjoissa esiintyi myös kriittistä suhtautumista kuluttamiseen. Tatun ja Patun fantasiaseikkailussa ei hankita mitään uutta, vaan kaikki seikkailuun tarvittava löytyy kylpyhuoneesta kaksikin ympäriltä. Tassulan lasten iltasatukirjassa kuvataan sähköautoja polttomoottoriautoja kestävämmäksi vaihtoehdoksi. Kestävän elämän mukaisia tekojakin kirjoissa esiintyi. Ryhmän haun kirja-aarteessa koirat korjaavat rikkimenneitä asioita kierrätysosilla ja yhdessä tarinassa rakennetaan kierrätysosista mäkiautoa muistuttava superkärä.

Aineiston kirjoista löytyi kestävän elämän taitoja tukeva sisältöjä. Tietoa ympäristöstä kirjoista löytyi niukasti, mutta esimerkiksi ensikirjojen avulla voi opetella tunnistamaan eläimiä. Tunnetaitoja ja empatiaa tukevia sisältöjä oli useassa kirjassa. Kaksi aineiston kirjasta oli tarkoitettu tunnetaitojen harjoitteluun. Minäpystyvyyttä vahvistivat useat kirjat esimerkiksi neuvokkaasti toimivien päähenkilöisen kautta. Hyveitä, kuten viisautta, oikeudenmukaisuutta ja kohtuullisuutta, vahvistettiin useassa kirjassa. Kuvittelukykyä vahvistivat kaikki aineiston kirjat.

9 Luotettavuus

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuus perustuu siihen, että tutkija avaa tarkasti tutkimusraportissa tutkimuksen etenemisen, oman tietonsa ja ymmärtämyksensä syvenemisen sekä sen mihin tulkinnat perustuvat (Puusa & Juuti, 2020b). Olen pyrkinyt tässä tutkimusraportissa kuvaamaan kaikki tutkimukseni eri vaiheet ja perusteet tulkintojeni takana mahdollisimman tarkasti. Luotettavuuteen vaikuttaa myös se, että tutkija kuvaa käyttämänsä käsitteet (Juuti & Puusa, 2020b). Kielellä voi kuitenkin olla erilaisia merkityksiä eri lukijoille (Salo, 2015). Käsitteiden määrittelyllä ja mahdollisimman tarkalla kuvaamisella olen pyrkinyt auttamaan lukijaa ymmärtämään sanoille antamani merkitykset sekä teoriassa että analyysivaiheessa. Esimerkkien avulla olen vielä halunnut selkiyttää asiaa.

Ihmistieteissä objektiivisen tiedon saaminen tutkimuksesta on mahdotonta, sillä kaikki tieto on aina arvolatautunutta (Juuti & Puusa, 2020b). Minun, tutkijan, arvot ovat vaikuttaneet monissa kohdin tutkimuksen toteuttamiseen ja sitä kautta siitä saamiini tuloksiin. Tutkimuksen luotettavuuden parantamiseksi tutkijan tulee pyrkiä tunnistamaan oma subjektiivisuutensa sekä sellaiset arvonsa, jotka voivat vaikuttaa analyysiin ja tuloksiin eli toimimaan refleksiivisesti (Aaltio & Puusa 2020). Kiinnostukseni tämän tutkimuksen aiheeseen heräsi huolestani, joka liittyy maailman tämänhetkiseen tilaan. Olen pyrkinyt kuvaamaan sitä jo johdannossa, jotta tulokulmani asiaan olisi läpinäkyvä heti alusta alkaen. Näkökulmani vaikutti vahvasti teoreettisen viitekehyksen muodostamiseen. Sillä on ollut myös vaikutusta tekemiini analyysihin ja saamiini tuloksiin. Refleksiivisyys on tärkeä ulottaa tutkijan ulkopuolelle ympäröivään maailmaan eli havaita kaikki kontekstit, jotka tutkimukseen vaikuttavat (Högbacka & Aaltonen, 2015). Seuraan aktiivisesti yhteiskunnallista keskustelua ja silläkin on ollut vaikutusta ajatteluuni ja sitä kautta tutkimuksen tuloksiin sekä johtopäätöksiin. Olen avannut tässä tutkimusraportissa ne keskustelut, joilla koin olevan vaikutusta ajatteluuni tämän tutkimuksen aikana.

Tutkittavan ilmiön kannalta oikeiden metodien valinta vaikuttaa myös tutkimuksen luotettavuuteen (Aaltio & Puusa 2020). Koen valitsemieni metodien auttaneen minua löytämään vastauksia asettamiini tutkimuskysymyksiin. Aluksi valitsemani ekokriittinen kirjallisuusanalyysi ei ollut yksinään riittävä aineistoni yksinkertaistamiseen ja analysointiin, joten huomasin ottaneeni avuksi laadullisen temaattisen analyysin, kuten kuvasin tarkemmin luvussa aineiston analyysi.

Aineiston koolla on myös merkitystä luotettavuuden kannalta (Aaltio & Puusa 2020). Tässä tutkimuksessa aineiston koko oli riittävä. Ajatuksenani oli aluksi ottaa aineistoon kymmenen kirjaa ja laajentaa sen kokoa tarvittaessa, jos kirjoista ei löytyisi riittävästi kuluttamiseen liittyviä kohtia. Tutkimuksen edetessä en kuitenkaan kokenut aineiston laajentamista tarpeelliseksi. Kohtia, joissa kuluttamista esiintyi, löytyi aineistosta runsaasti. Aineisto oli siis riittävän iso ja monipuolinen, jotta pystyin tekemään yleistyksiä aineiston pohjalta esimerkiksi lukijan oletetun iän vaikutuksesta kuluttamiseen viittaavaan sisällön määrään.

Etiikka ja tutkijan moraali ovat myös olennaisia tutkimuksen luotettavuuden kannalta (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tutkittaessa ihmisiä tai heihin liittyviä aiheita tutkimuksen eettisellä toteuttamisella on suuri merkitys, ettei kenellekään siihen osallistuneelle aiheudu minkäänlaista haittaa (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Kirjallisuusanalyysissä eettisyyteen vaikuttaa se, että käyttämäni lainaukset on esitetty oikein ja oikeassa kontekstissa. Olisin halunnut käyttää tässä tutkimusraportissa kuvia aineistoni kirjoista tukemaan tulkintojani. Lähetin kahdelle kustannusyhtiölle sähköpostilla lupapyyynnön kuvien käyttöön noin kuukautta ennen tutkimusraportin palauttamista. En kuitenkaan ehtinyt saamaan vastauksia pyyntöihini, joten eettisistä syistä jätin kuvat pois tästä tutkimusraportista.

10 Pohdintaa

Tässä tutkimus tarkoitukseni oli tutkia, esiintyykö myydyimmissä lastenkirjoissa kuluttamista sekä miltä se näyttää suhteessa kestävien elämäntapojen vaatimuksiin ilmastonmuutoksen aikakaudella. Teoriaosuudessa perehdyin kasvatukseen osana kestävyysmurroksen toteuttamista sekä siihen, miten lasten- ja nuortenkirjallisuutta voidaan käyttää muutoksen aikaansaamisessa.

Erilaiset lukutaitojen merkitys on yhä tärkeämpi, jotta yksilö pystyy ymmärtämään nyky-yhteiskunnassa kuuluvia erilaisia viestejä, ymmärtämään ympäröivän maailman toimintaa sekä osallistumaan yhteiskunnan toimintaan täysivaltaisena jäsenenä. Monilukutaidon kehittyminen alkaa jo ensi kirjoja lukemalla ja vaatii kehittyäkseen monipuolisia tekstejä sekä aikuisen tukea. Esimerkiksi Vasussa (OPH 2022) sanotaan, että varhaiskasvatuksessa tulee tutustua monipuolisesti lastenkirjallisuuteen ja muihin teksteihin, innostaa lapsia käyttämään erilaisia tekstejä sekä tukea lasten kielenkehitystä monipuolisesti. Kirjat ovat siis tärkeitä varhaiskasvatuksessa ja kasvatuksessa yleisesti. Kasvatuksen muiden tavoitteiden toteutumisen kannalta on tärkeä tiedostaa, millaisia sisältöjä kirjoissa on. Ekososiaalinen sivistys on nostettu osaksi Vasun ja perusopetuksen arvopohjaa. Kasvatuksessa käytettävien kirjojen tulisi tukea ekososiaalisen sivistyksen ajatusta, että ekologista kestävyys on perusta hyvälle ja tasa-arvoiselle inhimilliselle elämälle. Vaikka viime vuosina on julkaistu lapsille ja nuorille useita ympäristökirjoja, niin iso osa kasvatuksessa käytetyistä kirjoista ei ole niitä. Onkin tärkeä kiinnittää huomiota siihen, miten kaikki kirjat tukevat ekososiaalista kasvatusta.

Analyysissä pohdin, miten aineistoni kirjat tukevat kestäväää elämää ja sen vaatimia taitoja. Tulkintani mukaan kirjoissa oli paljon niitä tukevaa sisältöä. Esimerkiksi kiertotalous ja kierrättäminen sen osana, nähdään tärkeänä osana kestäväää elämää. Aineiston kirjoista löytyi kohtia, joissa esiintyi kiertotaloutta. Esimerkiksi Neropatin päiväkirjassa kouluun hankittiin käytettyjä huonekaluja. Kierrätyksestä on muodostunut pedagoginen teema lastenkirjallisuudessa, mutta

aiheen käsitteleminen monipuolisesti ottaen mukaan kulutuskritiikkiä tai siihen liittyviä sosiaalisia ongelmia, on ollut vielä vähäistä (Lahtinen & muut 2022). Tämänkään aineiston kirjoissa kierrättämistä ei käsitelty monipuolisesti ja esimerkiksi kulutuskritiikkiä oli kirjoissa vain vähän. Tatussa ja Patussa kaikki seikkailussa tarvittava löytyy kylpyhuoneesta eikä mitään siis tarvitse hankkia.

Onkin alettu ajattelemaan, että lasten- ja nuortenkirjallisuuden tulisi käsitellä yhä enemmän ja monipuolisemmin kuluttajuutta ja ilmastokriisiä, koska ympäristökriisit tulevat vaikuttamaan laajasti lasten- ja nuorten elämään (Lahtinen & muut 2022). Kuten jo johdannossa kirjoitin, on osa kirjailijoista havahtunut aiheeseen ja alkanut muokkaamaan uudelleen julkaistavien kirjojensa sisältöä. Uudelleen julkaistavien kirjojen ja satujen sisältöjä olisi hyvä miettiä enemmänkin. Aikansa käsitykset luonnosta ja kuluttamisesta näkyvät kirjoissa (Lammi 2022). Tässä aineistossa Tassulan lasten iltasatukirjan tarinat, joissa autoilua oli nostettu keskeiseksi osaksi tarinaa, on julkaistu ensimmäisen kerran Hurjan hauskassa autokirjassa vuonna 1993. Ne sosiaalistavat lapsia ihailemaan autoilua, vaikka ilmastonkriisin hidastamiseksi kaikenlaista autoilua tulisi vähentää.

Lastenkirjallisuudella voisi olla nykyistä suurempi merkitys uusien kulutuksen mallien kuvittelussa ja normalisoimisessa. Ruoan ilmastopäästöistä 72 prosenttia liittyy Suomessa naudanlihan ja maitotuotteiden kulutukseen vuonna 2023 (Sitra 2023). Kasvisperäisen ruoan lisääminen on keskeistä kestävämmän elämän kannalta. Lammi (2023) kirjoittaa, että kirjailijoilla pitäisi olla enemmän rohkeutta lihansyönnin kyseenalaistamiseen lastenkirjallisuudessa. Tämän tutkimuksen aineistossa varsinaisesti kasvisruoasta puhuttiin vain yhdessä kirjassa eli Neropatin päiväkirjassa. Tofu kuvattiin kirjassa pahanmakuisena, mutta siitä saatiin kehitettyä syömäkelpoista kuorruttamalla se toffeella. Lukija on tuskin halukas maistamaan kirjan luettuaan tofua ilman toffee kuorrutusta. Eläinperäisen ruoan kuluttamista normalisoivat myös lastenkirjat, joissa tuotantoeläimet elävät iloisina ja onnellisina idyllisillä maatiloilla. Maatilojen esitetään olevan eläinten luonnollinen elinympäristö ja niiden elinolosuhteet todellisuudesta hyvin poikkeaviksi. Tämän tutkimuksen aineistossa oli mukana yksi kirja, jossa eläinten esitettiin elävän onnellisina maatilalla. Iloiset eläimet

maatiloilla myös uusintavat ajattelumallia siitä, että ihminen on muuta elämää ja ympäristöä ylempänä arvoasteikolla. Eri alojen tutkijat ovat kuitenkin yhtä mieltä siitä, että ihmisten suhteen luontoon tulee muuttua (esim. Pecoraro & muut 2023; Elo & muut 2024; Värri 2018; Foster & muut 2023).

Myös antropomorfiset eläimet kirjoissa pitävät yllä ihmisten dualistista käsitystä ihmisten ja eläintensuhteesta (Lassén-Seger 2022). Jos eläin esitetään täysin ihmisenkaltaisena ja on etäännytetty kauas eläimellisyydestä, ei se herätä empatiaa eläimiä vaan ihmisiä kohtaan. Toisaalta joidenkin ihmismäisten piirteiden korostaminen voi lisätä empatiaa ja vähentää eläinten hyväksikäyttöä (Lammi 2022). Keskeistä onkin, miten eläin antropomorfinen eläin esitetään. Toimiiko eläin eläinten puolesta puhujana vai vain ihmisen kuvana. Tämän tutkimuksen aineistossa antropomorfiset eläimet kuvastivat enemmän ihmismäisiä ominaisuuksia, kuin eläimille tyypillistä käytöstä. Esimerkiksi Tassulan lasten iltasatukirjassa ainoa antropomorfinen eläinhahmo, jolla on eläimellisiä piirteitä jäljellä, on susi, joka haluaa syödä punahilkkan ja isoäidin. Susikin esitetään enemmän inhimillisten ominaisuuksien kautta. Susi seisoo kahdella jalalla, käyttää vaatteita, ajaa amerikanraudalla ja lukee reseptiä isoäitipaistiin pikkutyttökastikkeella keittokirjasta.

Teoriaosuudessa esittelin myös aiempia ekokriittisiä tutkimuksia. Rybak (2023), Lahtinen & muut (2022) sekä Rättyä & muut (2023) ovat tutkineet lasten toimijuuden vahvistumista ympäristökirjojen kautta. Tämän aineiston kirjoissa lasten toimijuus nousi esiin. Useassa aineiston kirjassa aikuiset näyttäytyivät neuvottomina ja vanhoja toiminnan kaavoja toistavina, kun taas päähenkilöt eli lapset tai antropomorfiset eläimet ovat kekseliäitä ongelmien ratkaisijoita. Lastenkirjallisuudessa lapset ja heitä edustavat antropomorfiset eläimet on perinteisesti esitetty pastoraalisina, turmeltumatonta luontoa edustavina hahmoina, jotka ovat vastavoima ahneille ja itsekkäille aikuisille (Lahtinen & muut 2022). Vastuu toimimisesta siirtyy lapsille, koska aikuiset eivät siihen pysty. Tämän tutkimuksen aineistossa esimerkiksi Ryhmä Haun kirja-aarteessa koiranpentu joukko pelastaa useissa kirjan tarinoissa aikuiset pulasta. He ratkaisevat porkkanan viljelijän kaniongelman, pelastavat pulaan joutuneet seikkailijat ja korjaavat näytelmän romahtaneet lavasteet. Tassulan lasten

iltasatukirjassa Åsa Nokkela tarinassa käräjät eivät saa ratkaistua köyhän yksinhuoltajan omaisuuden jakoa velkojien kesken, mutta Åsa keksii nokkelan ratkaisun ja kaikki saavat pitää omaisuutensa eikä yksinhuoltajasta lapsikatraansa kanssa tule kodittomia. Neropatin päiväkirjassa aikuiset yrittävät keksiä toinen toistaan typerämpiä ratkaisuja koulun rahoituksen pelastamiseksi, mutta lopulta Greg osoittaa miljonäärille, kuinka hyvät oppimistulokset koulussa ovat olleet ja saa hänet rahoittamaan koulua. Tatussa ja Patussa aikuiset kutsuvat lapset apuun, koska koko valtakunta on vaarassa maagisen alkukiven kadottua. Neuvokkaat hahmot voivat vahvistaa toimijuutta, mutta toisaalta se siirtää vastuuta ongelmista lasten ratkaistavaksi (Lammi 2022). Toimijuus voi ilmastonmuutoksen ja muiden kriisien aikakaudella voimaannuttamisen sijaan muuttua raskaaksi taakaksi, jos lapsi ei osaa suhteuttaa vaatimuksia todellisuuteen. Lukijan toimijuuden vahvistuminen vaatii lukijalta hyvää monilukutaitoa, sillä kriittinen suhtautuminen teksteihin ja niiden antamien rooli sekä mallien kyseenalaistaminen on vaikeaa (Lahtinen & muut 2022). Kirjojen lukemisen lisäksi onkin tärkeää kiinnittää huomiota ymmärryksen luomiseen. Kirjoissa esiintyneiden aiheiden käsittely monipuolisesti ja yhteisöllisesti esimerkiksi draaman avulla auttaa lapsia ja nuoria ymmärtämään ja käsittelemään niiden sisältämiä erilaisia merkityksiä (Lahtinen & muut 2022).

Oikeastaan vielä ei tiedetä, millaisia vaikutuksia kirjojen toimijuudella on lasten toimijuudelle kestävämmän elämän puolesta. Tarvitaan lisää empiiristä ekokriittistä tutkimusta, jonka avulla pyritään aitoon ymmärrykseen siitä, millaisia tunteita tekstit herättävät lukijoissa suhteessa ympäristöön (Lahtinen & Löytty 2022). Nyt käsitykset kirjallisuuden vaikuttavuudesta perustuvat lähinnä olettamuksiin (Helle & muut 2023). Empiirinen ekokriittikki on uusi tutkimusala, mutta jo nyt on saatu selville, että tekstit vaikuttavat lukijoihin eri tavoilla lukijan taustasta riippuen (Lahtinen & Löytty 2024). Lukijoiden erilaisten taustojen vaikutusten lisäksi ekokriittistä tutkimusta tulisi mielestäni laajentaa koskemaan myös muita kuin ympäristötekstejä, jotta oikeasti saataisiin laajempaa ymmärrystä kirjallisuuden käytöstä pedagogisena välineenä.

Lähteet

Aaltio, I. & Puusa, A. (2020) Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa: Juuti, Pauli & Puusa, Anu (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus.

Aaltonen, V. A., Hiljanen, M., Layne, H., Lehtonen, A., Löyttyniemi, M., Mykrä, N., Virtanen, A. S. j& Heikkinen, H. L.T. (2024). Education for planetary well-being. Teoksessa Elo, M., Hytönen, J., Karkulehto, S., Kortetmäki, T., Kotiaho, J.S., Puurtinen, M. & Salo, (toim.) *Interdisciplinary Perspectives on Planetary Well-Being* (s.245-258), Routledge.

Aerila, J., ja Kaupinen, M., (2021) *Kirjasta kaveri*. PS-Kustannus, Jyväskylä.

Arbeiter, J. & Buèar, M. (2021). Transformatiivinen koulutus. Koulutus muutoksen välineenä. Opetushallitus oppaat ja käsikirjat 2021:6 Lainattu 1.3.2025 https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Transformatiivinen_koulutus.pdf

Axelrod, Y. D., Ives, D., & Weaver, R. (2020). We Are All Learning about Climate Change: Teaching with Picture Books to Engage Teachers and Students. Occasional Paper Series, 2020 (44). DOI: <https://doi.org/10.58295/2375-3668.1367>

Brudin Borg, C., Bruhn, J., ja Wingård, R., (2022) *Ekokritiska metoder*. Studentlitteratus AB, Lund.

Cantell, H., Aarnio-Linnavuori, E. ja Tani, S. (2020) *Ympäristökasvatus, Kestävän tulevaisuuden käsikirja*. PS-Kustannus, Keuruu.

Copernicus ECMWF (2024). Global Climate Highlights 2024. Copernicus Climate Change service. European Commission. Viitattu 12.1.2025. <https://climate.copernicus.eu/global-climate-highlights-2024>

Elo ja muut (2024). Introduction to interdisciplinary perspectives on planetary well-being. Teoksessa Elo etc. (eds.) *Interdisciplinary Perspectives on Planetary Well-Being* (22-). Routledge.

Foster, R., Salonen, A.O. & Sutela, K.(2022). Taidekasvatuksen eko-sosiaalinen kehys: kohti kestävyystietoista elämänorientaatiota. *Kasvatus* 53 (2), 118–129.

Foster, R., Saari, A. & Nyberg, C. (2023). Kestäkö elämä? Teoksessa Foster, R., Heikkinen, H.L.T., Nyberg, C., Saari, A. & Salonen, A.O. (toim.) *Kertomuksia kestävästä elämästä* (s.13-21). Into -kustannus.

Foster, R. & Takatalo, T. (2023) Oikeudenmukaisuus. Teoksessa Foster, R., Heikkinen, H.L.T., Nyberg, C., Saari, A. & Salonen, A.O. (toim.) *Kertomuksia kestävästä elämästä* (s. 65-95). Into -kustannus.

Guanio-Uluru, L. (2019). Imagining Climate Change: The Representation of Plants in Three Nordic Climate Fictions for Young Adults. *Children's Literature in Education* (2020) 51:411–429 <https://doi.org/10.1007/s10583-019-09387-4>

Heikkilä-Halttunen, P. (2018). *Lue Lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen*. Lastenkirja instituutin julkaisu 33. Atena.

Heiniö, K., Norberg, L., Poikolainen, J., & Autio, M. (2024). Brändit ja kulutus lasten kasvuympäristöissä. *Nuorisotutkimus*, 42(3), 62-67.

Helle, A., Koistinen, A.-K., Lahtinen, T., Löytty, O., Pihkala, P. & Väri, V.-M. (2023) Kirjallisuus ja lukeminen ilmastokriisin aikakaudella. *Avain* Vol 20 Nro 2 (2023), 86–95. <https://doi.org/10.30665/av.129205>

Helsingin Sanomat (2025) Tätä on ”pervoilu” koulussa – Riikka Purra selitti IS:n vaalitentissä. Lainattu 1.3.2025 <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000011011804.html>

Helsingin Sanomat (2024) Tatu ja Patu -kirjojen tekijät poistavat kirjoistaan lihaa: ”Kaikki ei oikein muokkaamalla parane” Lainattu 14.3.2025 <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000010873482.html>

Hukkinen, J. (2022) Viisi asiaa, jotka kestävyysmurroksesta kannattaa tietää. Lainattu 14.3.2025 <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/kestavyysmurros/viisi-asiaa-jotka-kestavyysmurroksesta-kannattaa-tietaa>

Högbacka, R. & Aaltonen, S. (2015) Refleksiivisyyden haasteet. Teoksessa: Aaltonen, S. & Högbacka, R. (toim.) *Umpikujasta oivallukseen. Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa*. Tampere University Press.

Intergovernmental panel on climate change (IPCC) (2023). Climate Change 2023. Synthesis Report. Lee, H. & Romero J. (toim.). IPCC, Geneva, Switzerland, doi: 10.59327/IPCC/AR6-9789291691647

Juuti, P. & Puusa, A. (2020a) Johdanto. Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan. Teoksessa: Juuti, P. & Puusa, A. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus.

Juuti, P. & Puusa, A. (2020b) Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus.

Jokilaakso, T. (2022). Kerrottu lapsuus. Lapsi- ja nuorisokuvausten tutkimus 2000-luvulla (s.7-25). Teoksessa Laaksonen, K. (toim.) *Johdatus lastenkirjallisuuden tutkimukseen*. Lastenkirjainstituutti, Tampere.

Jokisaari, O. 2017. Kasvatus tuotemaailmassa. Günter Anders kasvatusfilosofina. Acta Universitatis Tamperensis 2268. Tampere University Press, Tampere.

Jones, V. & MacLeod, C. 2022. Why Children Need to Read About Plants at a Time of Climate Change. *Children's Literature in Education* (2024) 55:416–431 <https://doi.org/10.1007/s10583-022-09511-x>

Järvenpää, H. 2022. Monimuotoiset kuvakirja kutsuvat lukijan leikkiin (s.41-50). Teoksessa Laaksonen, K. (toim.) *Johdatus lastenkirjallisuuden tutkimukseen*. Lastenkirjainstituutti, Tampere.

Kauppila, M. & Aerila J.-A. (2022). Iloa, hyvinvointia ja oppimista kirjallisuuskasvatuksesta. Teoksessa Ruokolainen, I. (toim.) *Ilmaisun ilo*. PS-kustannus, Jyväskylä.

Kekälä, J. & Puusa, A. (2020) Tiedesodat. Realistinen ja konstruktionistinen maailmankäsitys. Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus

Koistinen, A.-K. (2022) Ympäristökirjoittaminen ilmastokriisin ajan lukutaitona. Lainattu 1.3.2025 <https://kirjallisuusjailmastokriisi.fi/2022/06/15/ymparistokirjoittaminen-ilmastokriisin-ajan-lukutaitona/>

Koski, L. (2020) Teksteistä teemoiksi. Dialoginen tematisointi. Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus

Lahtinen, T., Grünthal, S. & Värri, V.-M. (2022). Kirjallisuus ja lukeminen ympäristökasvatuksessa. *Joutsen Svanen* 2022, 51-66
DOI: <https://doi.org/10.33346/joutsensvanen.121662>

Lahtinen, T. & Löytty, O. (2022) Kirjallisuus ilmastonmuutoksen aikakautena. Näkökulmia empiiriseen ekokritiikkiin. *Joutsen/Svanen*. <https://doi.org/10.33346/joutsensvanen.120467>

Lahtinen, T. & Löytty, O. (2024) On the Limits of Empirical Ecocriticism: Empathy on Non-Human Species and the Slow Violence of Climate Crisis. *Green Letters*, 28(1–2), 77–90. <https://doi.org/10.1080/14688417.2024.2403416>

Lammi, M. (2022). Luonnonlapsesta ekologiseen lukutaitoon. Ekokriittisestä lastenkirjallisuuden tutkimuksesta. Teoksessa Laaksonen, K. (toim.) *Johdatus lastenkirjallisuuden tutkimukseen* (s.181-204). Lastenkirjainstituutti, Tampere.

Lammi, M. (2023) Maapallo lautasella. <https://ibbyfinland.fi/artikkelit/maapallo-lautasella/>
Lainattu 13.3.2025

Lassén-Seger, M. (2022). Ihmismäisiä eläimiä vai eläimellisiä ihmisiä? Antropomorfismi lastenkirjallisuudessa. Teoksessa Laaksonen, K. (toim.) *Johdatus lastenkirjallisuuden tutkimukseen* (167-178). Lastenkirjainstituutti, Tampere.

Lehtonen, A. ja Cantell, H. (2015). Ilmastokasvatus osaamisen ja vastuullisen kansalaisuuden perustana. Suomen ilmastopaneelinraportti 1/2015
<file:///C:/Users/T490/Downloads/ilmastokasvatuksen-raportti-9-6-2015-2.pdf>

Lettenmeier, M., Akenji, L., Toivio, V., Koide, R. & Amellina, A. (2019). 1,5 asteen elämäntavat. Miten voimme pienentää hiilijalanjälkemme ilmastotavoitteiden mukaiseksi? Sitran selvityksiä 148. Lainattu 28.2.2025 <https://www.sitra.fi/wp/wp-content/uploads/2019/05/1o5-asteen-elamantavat.pdf>

Luoma, O. (2020) Pallolentämisen tulee olla turvallista ja näyttää turvalliselta. Suomen ilmailuliitto ry. Lainattu 4.3.2025 <https://ilmailuliitto.fi/ilmailu-lehti/pallolentamisen-pitaa-olla-turvallista-ja-nayttaa-turvalliselta/#:~:text=Pallolent%C3%A4minen%20on%20turvallista%2C%20sill%C3%A4%20nopeudet%20ovat%20pieni%C3%A4%20ja,pintatuuli%20on%20heikko%20eik%C3%A4%20turbulenssia%20ja%20konvektiota%20ole.>

Lähde, V. (2023). Mitä on monikriisi. Lainattu 9.3.2025 <https://bios.fi/mita-on-monikriisi/>

Löfström, J., Virta, A. & Salo, U.-M. (2017). *Valppaaksi kansalaiseksi – Yhteiskuntatiedollisen opetuksen taito ja teoria*. Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkimuksia 15. Helsinki.

<https://blogs.helsinki.fi/historiallis-yhteiskunnallinen-kasvatus/files/2018/03/Valppaaksi-kansalaiseksi.pdf>

Nieminen, M. (2022). Kuvakirjaa tutkimassa. Teoksessa Laaksonen, K. (toim.) *Johdatus lastenkirjallisuuden tutkimukseen* (s.27-39) Lastenkirjainstituutti, Tampere.

Oberman, R. (2024) Creativity, curiosity and catharsis: positive emotions in climate change education through picturebooks, *Environmental Education Research*, 30:11, 2031-2056, DOI: 10.1080/13504622.2023.2286940

Pecoraro, M., Grénman, M., Lappalainen, R., Räikkönen, J. & Sääksjärvi, I. (2023). Planetaariset rajat: Kirjallisuuskatsaus kulutuksen ja biodiversiteetin välisistä yhteyksistä. *Kulutustutkimus Nyt*. 17. 9-33. 10.54333/kulutustutkimus.127427.

Puusa, Anu (2020) Näkökulmia laadullisen aineiston analyysiin. Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus,

Puusa, A. ja Julkunen, S. (2020) Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus,

Puusa, A. & Juuti, P. (2020a) Laadullisen tutkimuksen tieteenfilosofinen tausta. Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus,

Puusa, A. & Juuti, P. (2020b) Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa Juuti, P. & Puusa, A. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus.

Ratinen, I., Kinni, A., Muotka, A. & Sarivaara, E. (2019). Kohti ratkaisukeskeistä ilmastokasvatusta, Suomen Ilmastopaneeli Raportti 9/2019. <https://ilmastopaneeli.fi/hae-julkaisuja/kohti-ratkaisukeskeista-ilmastokasvatusta/>

Ratinen, I (2022). Ympäristökasvatusta tarvitaan enemmän kuin koskaan. Teoksessa Cantell, H., Aarnio-Linnavuori, E. & Tani, S. (2020) *Ympäristökasvatus, Kestävän tulevaisuuden käsikirja* (s. 252-253). PS-Kustannus, Keuruu

Rissanen, M.-J. (2022) Kuvaleikkejä – kuvataidekasvatus ja monilukutaito varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Ruokolainen, I. (toim.) *Ilmaisun ilo*. PS-kustannus, Jyväskylä.

Ruckenstein, M. (2013) *Lapsuus ja talous*, Gaudeamus Helsinki University Press

Ruokolainen, I. (2022) *Esipuhe*. Teoksessa Ruokolainen, I. (toim.) *Ilmaisun ilo*. PS-kustannus, Jyväskylä.

Rybak, K. (2023) Towards A Literature of Actions: Green Informational Picturebooks and Critical Engagement with Fighting Climate Change. *Children's Literature in Education* <https://doi.org/10.1007/s10583-023-09549-5>

Rättyä, K., Hakala, E. & Matilainen, R. (2023). Ahdistuksen kautta aktiiviseksi ilmastotoimijaksi – kuvakirjojen diskurssit ja ekologiset tapahtumaympäristöt. Teoksessa Suvilehto, P., Rautio, P. & Värri, V.-M. (toim.) *Nuorten luonto eläimiseen*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 246.

https://cris.tuni.fi/ws/portalfiles/portal/95557278/Rattya_Hakala_Matilainen_2023_Ahdistuksen_kautta_aktiiviseksi_ilmastotoimijaksi_.pdf

Rättyä, K. (2012). Lastenkirjallisuuden lajikysymyksiä. SKIDI 1(1), 52-56.

https://www.researchgate.net/profile/Kaisu-Raetyae/publication/261785661_Lastenkirjallisuuden_lajikysymyksiä/links/0c96053579149c825b000000/Lastenkirjallisuuden-lajikysymyksiäe.pdf

Saari, A., Värri V.-M. & Pulkki, J. (2023). Hyveet ekokriisien aikakaudella. Teoksessa Foster, R., Heikkinen, H.L.T., Nyberg, C., Saari, A. ja Salonen, A.O. (toim.) *Kertomuksia kestävästä elämästä* (s. 43-64). Into -kustannus.

Salo, U.-M. (2015). Simalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksessa Aaltonen, S. & Högbäck, R. (toim.) *Umpikujasta oivallukseen. Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa*. Tampere University Press.

Salo, U.-M. & Sallamaa, S. (2020). Talous, kulutus ja erilaiset elämäntyyli lasten puheissa. Nuorisotutkimus, Vuosikerta. 38, Nro 2, Sivut 3-21. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/verkkokauppa/lehdet/2293-nuorisotutkimus-2-2020>

Salonen, A.O. (2012) Ekososiaalinen sivistys – mitä se on? <https://artosalonen.com/ekososiaalinen-sivistys-mita-se-on/> 2012, Lainattu 27.2.2025

Seppälä, J., Ollikainen, M., Liimatainen, H., Vainio, A., Kurnitski, J., Weaver, S., Savolainen, H., Häkkinen, T., Saarinen, M., Niemistö, J., Savolainen, M.N., Häkkinen, T., Saarinen, M., Niemistö, J. & Niva, M. (2022) Kuluttajien mahdollisuudet Suomen päästövähennysten vauhdittamiseksi. Suomen ilmastopaneelin raportti 5/2022 <https://ilmastopaneeli.fi/hae-julkaisuja/kuluttajien-mahdollisuudet-suomen-paastovahennysten-vauhdittamiseksi/>

Siirilä J. & Salonen, A.O. 2023. Kohti kestävä elämää, yhteiskuntaa ja maailmaa. Teoksessa Foster, R., Heikkinen, H.L.T., Nyberg, C., Saari, A. & Salonen, A.O. (toim.) *Kertomuksia kestävästä elämästä*. Into -kustannus.

Siivonen, K., Cantell, H., Ihanainen-Rokio, O., Kurenlahti, M., Laakso, S., Latvala-Harvilahti, P., Pietikäinen, J. & Salonen, A.O. (2024). The means of achieving the sustainability transformation. Teoksessa Halonen, T., Korhonen-Kurki, K., Niemelä, J. & Pietikäinen, J. (toim.) *The Avenues to Sustainability. Key Lessons from Sustainability Science*. Gaudeamus. <https://doi.org/10.31885/9789523454903>

Sitra 2023. Keskivertosuomalaisen hiilijalanjälki. Lainattu 28.2.2025 <https://www.sitra.fi/artikkelit/keskivertosuomalaisen-hiilijalanjalki/>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Tammi.

Tuorila, H. (2020) Lapsi kuluttajana kaupallisessa digitaalisessa mediassa. Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvityksiä 4/2020

Opetushallitus (2022) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Opetushallitus, Helsinki.

Voipio, M. (2022). Minuuden kirjallisia rakennuspalikoita. Nuortenkirjallisuuden kehityksestä, piirteistä ja tutkimuksesta. Teoksessa Laaksonen, K. (toim.) *Johdatus lastenkirjallisuuden tutkimukseen* (s. 81-116). Lastenkirjainstituutti, Tampere.

Voipio, M. ja Laakso, M. (2017). Lastenkirjallisuutta tutkimassa. AVAIN – kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti, 2017(3), 3-5.

<https://doi.org/10.30665/av.66376>

Värri, V.-M. (2018). *Kasvatus ekokriisin aikakaudella*. Vastapaino, Tampere.

Wilska, T.-A. (2014). Kuluttajaksi sosiaalistumisen haasteet ja kuluttajakasvatus jälkimodernissa kulutusyhteiskunnassa. *Aikuiskasvatus*, 34(1), 43-49.

<https://doi.org/10.33336/aik.94073>

Woodard, R. & Schutz, K. (2022). Climate justice now: Picturebooks that support learning about interconnectivity as part of climate education. *Illinois Reading Council Journal* Vol. 51, No. 1 .

Liitteet

LIITE 1

24.1.2024

Painetut kirjat

Myydyimmät kotimaiset lasten- ja nuortenkirjat 2023

Ei sisällä pokkareita

	Tekijä	Teos	Kustantaja	Myyty
1	-	<i>Kis, kis, kissanpentu – silittelysanoja vauvalle</i>	Sanoma Pro	32 000
2	Havukainen, Aino & Toivonen, Sami	<i>Tatun ja Patun fantasiaseikkailu</i>	Otava	20 200
3	Kunnas, Mauri	<i>Tassulan lasten iltasatukirja</i>	Otava	15 500
4	Klingenberg, Malin & Sandin, Margareta	<i>Zakir ja kevät</i>	S&S	13 200
5	Pöyhönen, Julia & Livingston, Heidi	<i>Miu ja tunteikas päivä</i>	Kumma	10 600
6	-	<i>Minun loruni -äänikirja</i>	Sanoma Pro	8 300
7	-	<i>Minun eläimeni -äänikirja</i>	Sanoma Pro	7 800
8	Kunnas, Mauri & Kauppila, Katriina	<i>Tassulan lasten lääkärikirja</i>	Otava	6 900
9	Kunnas, Mauri & Kunnas, Tarja	<i>Hurjan hauska autokirja</i>	Otava	6 800
9	Pöyhönen, Julia & Livingston, Heidi	<i>Fanni ja pikkuinen Miu</i>	Kumma	6 800
11	Pöyhönen, Julia & Livingston, Heidi	<i>Mitä Miu tarvitsee?</i>	Kumma	6 600
12	Hai, Magdalena	<i>Sarvijumala</i>	Otava	6 400
13	-	<i>Soiva laulukirja</i>	Tammi	6 300
14	-	<i>Katsele ja opi! Värit</i>	Sanoma Pro	6 200
14	Kunnas, Mauri	<i>Hyvää yötä, Herra Hakkarainen</i>	Otava	6 200
16	Readme, Joachim	<i>Koululaisen suuri vitsikirja</i>	Readme	6 000
17	Hautajärvi, Ella & Kantola, Helmi	<i>Meidän kokkirja</i>	Otava	5 600
17	Kallio, Maaret	<i>Saatan sinut unille</i>	WSOY	5 600
19	-	<i>Kuuntele ja tutki! Touhukkaat eläimet</i>	Sanoma Pro	5 500
19	-	<i>Silitä ja tutki! Eläinystävät</i>	Sanoma Pro	5 500

LIITE 2

24.1.2024

Painetut kirjat

Myydyimmät käännetyt lasten- ja nuortenkirjat 2023

Ei sisällä pokkareita

	Tekijä	Teos	Kustantaja	Myyty
1	Kinney, Jeff	Neropatin päiväkirja: Helppo nakki	WSOY	19 000
2	Taplin, Sam	Älä kutita possu!a!	Sanoma Pro	8 500
3	Troll	Mestarietsivä Peppunen. Mestarietsivä rakastuu?!	Nemo	5 200
4	-	Ryhmä Haun kirja-aarre	Otava	5 100
5	Choux, Nathalie	Kurkkaa! Pikkueläimet	Sanoma Pro	4 600
6	Tibballs, Geoff & Bonke, Sini	Ripley'n usko tai älä! 2024	Readme	4 500
7	Choux, Nathalie	Kurkkaa! Maatila	Sanoma Pro	4 400
7	Taplin, Sam	Liikuta ja kuuntele! RÄYH	Sanoma Pro	4 400
9	Disney	Disneyn kultainen juhlakirja. TKK	Tammi	4 300
10	-	Pieni kirjani Sanat	Karisto	4 000
10	Rowling, J.K.	Harry Potter. Velhomaailman käsikirja	Tammi	4 000
12	Pilkey, Dav	Koiramies Pipot ja rangaistus	Tammi	3 900
13	-	Potalle, Jyril	Otava	3 800
14	Garnett, Jaye	Ammuu	Karisto	3 400
15	Russell, Rachel Renée	Nolo elämäni: Olisinpa pentuvahti	WSOY	3 300
16	-	Pipsa Possu – Paljon onnea, Pipsa	Otava	3 200
16	Hill, Eric	Puppe päiväkodissa	Otava	3 200
18	-	Pipsa Possu – Pipsa ja kivat eläimet	Otava	3 100
18	Wren, Rosalee	Pikku ketu	Karisto	3 100
20	-	Maatilan eläimet ja eläimen ääntä	Karisto	3 000
20	-	Pipsa ja aarrekätkö	Otava	3 000
20	-	Rakennustyömaalla, 10 työmaa-	Karisto	3 000
20	-	Suloisia kertomuksia	Karisto	3 000
20	Hallberg, Lin	Kultainen Sinttu	Tammi	3 000
20	Russell, Rachel Renée	Nolo elämäni: Olisinpa draamakuningatar	WSOY	3 000
20	Troll	Mestarietsivä Peppunen	Nemo	3 000

LIITE 3

Kirja	ruoka	asuminen	liikkuminen	muu kulutus	kestävää	muita huomioita
kis, kis, kissa npentu	4 ruoka kt	2 kartano tk	2kiertää 2tanssii tk			
Miu ja tunteikas päivä	2ruoka kt	1 koti k		1k sanomalehti		
kurkkaa pikkueläimet	2ruoka kt	2mehiläinpesä tk				
älä kutita possua			1traktori k			
Tatun ja Patun fantasias eikkailu	pidot t syömässä, 2ylellinen pitopöytä kt punajuuri maalitaulun a k evästä t porkkana k 3 sipulipiirakkaa kt juhlasämpylät näkkileivät 2kaurapuuroa tkaamiaisiksi	7kylpyhuone tk olohuone k 14 linna tk koti	2peilikaapistakiipeämällä kt juokseminen k 2lähtivät (kävelen?) 2kulkivat 3kävelen k, jatkoi matkaansa 2taivalsivat tk mainitaan hevoscärryt 4hevosia tk kiisivät johdatti (käv) lähetti linnun ryntäsi saapui (lintu) liikettä	lahjaksi juomasarvit 2majatalo tk	kaikki tarvittavat linnan kirjasto t? terien vaihto, takuu t muovailtiin avain kirje kylpyankka tk istuttaa puita katsokottujen tilalle, nikkaroida jakkaroita	varastaminen t puut katkottu, jakkarat poltetut viittauksiin oikeisiin mainoksiin vällanhi moinen neuvonataja
	3 pidot, ylellinen pitopöytä yht. 14	34	kävely 13 moottoriajoneuvo muu 6 lintu 2	3		
Ryhmä Haun kirjaaarre	3kaalia, kasviksia pellolla	koti t koti t	(33ääni) 6avaruusalus		korjaa avaruusalluksen kierrätys	

	kaneille 5porkkanoita a kanit syö porkkanoita kahvila osittain k		8helikopteri kt huristelee t autoon t vainun auto k 2rollen nosturi kt saapunut rolle) vainun kulkune. 7hauvaunu kt 7kuumailm apallo tk kuumailma pallokilpa t 5 ryhmähau autoa k carloksen auto k 6superkärry y tk		m.poimii porkkanoita korjaa lavasteet korjaa kuumailm apallon superkärry y vanhoista ravintolat arv tk korjataan kärry	
	ruoka.10 1 kahvila yht 11	3	moottori 40 superkärry 6			
Tassulan lasten iltasatuki rja	2 leivotaankt 4 pipareita 2 maistiaisia isoäidille tk suden resepti 4 kahvit kt 7kalakeitto a kt 6valkopipul ia kahvila 5ravintola 6 syödään spagettia kt porkkanoita k	isoäidin mökki linna ma inen koti salakäy tävällä vanhain koti koti tuonela n talo autotalli asui ottaa talo maksuk si veloista maksoi velat lahjalla	4isoäidin auto 6moottorip yörä kt tankkaama an tk 8amerikanr auta tk 7 autoa k sähköauto 3punhilkan moottoripy örä k poliisiauto kt 4hinausaut o tk 2rekka kt 5kilpa-ajot t taiottu dragsteri – vedellä kulkeva kt	lahjat paita huippumuo dikkaasta liikkeestä lahjat	sähköaut omummo korjasi autoa korjata ajokkeja öljyn vaihto kertoi vedellä kulkevast a autosta kohta kaikki halusivat ajaa sähköaut oilla rakensi laivaa	öljy pilaa pohjavett ä – pisaraak aan maahan velkoja sudet syövät toisia palkinton a tytär ei autoja lainkaan

			tuhkimo ja röhnö jäljellä tk 4 bussi kt veturi kt 4kulki käv. 6veneitä tk joulupukin trakori k? matkustaa			
	yht. 39	8	polttomoottori45 sähköauto 7 kävellen4 yht.56	2		
Zakir ja kevät	syödään eväitä 5 pitsaa kt 5 leipomon pussi k	koti	5 kävely kt auto k	kauppa kaupan mainos ostaa äitienpäiväl ahjan	itse tehty jakoavain tykkää huoltoho mmista	
	11	2	5 1	2		
mestarie tsivä Peppun n	21 kahvila kt 6 teetä,teehe tki 5currykasti ketta t 6 11bataattile ivoksia kt 3tulinen mauste 3ruokaa 3laitetaan 2 ruokaa 11kultabata atti 4 leivontaa kt lassijuoma t 6ketsuppia kt 9syödä riimeletti t	etsiväto imisto, jossa sänky kt	1matkusta a t 2auto k 2kävely k 2kävelijöitä k kuumailma pallo kt liidellään päivänvarj olla kt 5 juostaankt	ostoksilla t 3tori kt 2 ostin kultabataat teja t	5antikvari aatti	varastam ista, kopio vuokraa veneitä

	yht.91	1	15	6		
Neropatin päiväkirja	<p>kokataan k ruokaa tauluissa k 3 karkkia tk 2mokkapal oja kt 2nuudelit tk 2 välipalaa ja juotavaa päivällistea tteri 34 toffeehoda rit 3tofua hodareihin 2makaroni maanantai tk pottumuuss i 2valkosipuli leipää tk 12 eväät tk 5ruokalaan syömään tk herkkuja maapähkin öitä ruokala 2 ruokaa liikkasalista grilliherkut nuotioherkk utarpeet keksejä rusinat ruokalista 3 lihanleikka aja</p>	3 koti	<p>pyörä k reissata tk 2risteilyauk set tk 6 auto k golfkärry paloauto auto bussiin 2pakettiaut o laiva</p>	<p>2hommaan tehostepak etin tk 2sarjiksia kirjastoon kt 5autokaup paketju kampaaja kt kouluun ostettiin robotti hankittiin esiintyjä huonekalut vankilasta? 4 ostaa asema priimusklub issa tk 4 leipomo tk 12huutoka uppa tk 2ostettiin läppäri 4 yksityisope tusta</p> <p>2leffaan lahjoitti rahaa koululle?</p>	2 kirjasto kirjalahjoit uksia kirpparilta tuoleja	<p>sponsoroi ntia mainoksi a lahjaksi rahaa valitus sarjiksist a – housut housutto mat eläimet – rakkasro maanit kavallus säästöjä – stadiumi n rakennus 19 mainostil an myymine n 3 koulun nimi ostettavi ssa luokkahu oneiden vuokraus huutokau pa laskuja työehdot kulumak sut</p>

	kalapihvi ja pitsaa t 4mokkapal at tk 11 hampurilais ille tk 2 majoneesi möykyt					
	102 3 lihanleikka aja	3	17 pyörä kävely?	40		

k=kuvassa
t=tekstissä